

גליון

מפקודיך אתבונן

באגדה ובהלכה

מפי הרב אורן נורית שליט"א

פרשת לך לך

גליון

מפקודיך אתבונן

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':

0509013000

0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:

0509013000

0506491414

למעוניינים

ניתן לקבל השיחה במייל:
toraoren@gmail.com

עיצוב, עימוד וניקוד:

שלמה.נ.

0504158840

shlomo131375@gmail.com

תוכן ענינים

אחד היה אברהם

- ג. מסכת אברהם אבינו ע"ה.....
ג. אברהם אבינו ע"ה מלא כל החסרונות של כל אותם הדורות.....
ד. העבודה הגדולה של אמונה שהשריש אברהם אבינו ע"ה.....
ד. כחו של אברהם אבינו ע"ה.....
ה. כיון שלא קים המצוה עליו - חלקו לעולם הבא ינתן למי שקיים כראוי.....
ה. 'אם ראית את הבריות שנתאשו ודיהם מן התורה...
ו. החובה של השמחה בקיום תורה ומצוות.....
ו. נצול ימי ששי.....
ו. לדאג לדור הבא.....
ז. משלו הנפלא של רבנו יונה.....
ז. ברזלי הגלעדי.....
ז. אשרי הזוכה להיות תמיד מרואי פני המלך.....
ח. שנת 1948 לבריאה.....
ח. חביבות לדבר באה על ידי השתוקקות.....
ח. השתוקקות להבנת ועמל התורה.....
ט. זכרון של הדבר הוא לפי מה שהוא חשוב אצלו.....
ט. 'לעולם לא אשכח פקודיך, כי בם חייתני'.....
י. ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה - אם יודע את היעד ישנו גרעון ב'לשמה'.....
י. גדל הנסיון של 'לך לך'.....
י. המאמין לא שואל שאלות.....
יא. 'במה הארכת ימים'.....
יב. להיות כאברהם אבינו ע"ה ללא שאלות וחקירות.....
יב. עובדא נוראה על בעל הדברי חיים מצאנו זצ"ל.....
יב. אנחנו נמצאים בידים טובות.....
יב. כח התפלה מאבותינו הקדושים.....
יג. תקנו תפלה - יסוד הבריאה.....
יג. נגיעה והתקשרות במעשי האבות.....
יד. ירידה לצורך עליה.....
טו. הסתלקות המוחין כדי לאזר כחות מחדשים.....
טו. קנין האמונה מתוך גייעה.....
טו. האמונה הרי היא כעסק שמתיגע בו ונותן כל חושיו וכוחותיו להצלחתו.....
טו. אמונה מסגלת לבנים.....
טו. בכח המילה יכול להתחזק כנגד היצר הרע.....
טז. חותם המילה - שם ה' הנקרא על האדם לסלק הסטרא אחרא.....

פרק יד - סדר הקדוש ג

- יז. לומר ויכלו בעל פה.....
כ. אמירת חצי פסוק בקדוש.....
כב. אמירת סברי מרנן וענית "לחיים".....
כג. להשמיע לאזניו הקדוש בליל שבת.....
כג. הרהור קדבור דמי או לאו קדבור דמי - לענין קדוש.....
כה. קדוש היום בהרהור הלב אם יוצאים בו ידי חובה.....
כו. הערת מרן זיע"א - בדין קדש בהרהור אם יצא ידי חובה.....
כח. אם הנשים יכולות לענות אמן אחר ברכת לישב בסבה בקדוש ליל סכות.....
כט. השומע קדשה באמצע תפלת הלחש אם שותק ושומע.....
ל. אם שמיעה חשיבא הפסק.....
ל. שהחינו בהדלקת הנרות.....
ל. שכח לברך שהחינו בקדוש ליל פסח.....

אחד היה אברהם

אברהם אבינו ע"ה מלא כל החסרונות של כל אותם הדורות

ומה אנו למדים מזה? "להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין עד שבא אברהם אבינו, ולא אמרו בכאן עד שנפרע מהן", כמו שכתוב בתחלת המשנה (שם), 'עשרה דורות מאדם עד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול'. אבל כאן לא אמרו על הדורות שבין נח לאברהם אבינו, שהכעיסו לפניו יתברך, שלבסוף נפרע מהן, "כי אברהם אבינו ע"ה מלא כל החסרונות, ועשה טובה כנגד כל רעתם, והצילם מן הפרענות. אך נח לא יוכל להצילם, כי לא היה צדיק כל כך למלא החסרונות".

נורא למתבונן מה שכתוב כאן, 'אחד היה אברהם', אברהם אבינו ע"ה, 'אברהם העברי', כנגד כל אותן עשרה דורות, זה לא זמן קצר כלל, וכל הזמן הזה היו הדורות מכעיסין לפניו, ובא אחד ויחיד, אברהם אבינו ע"ה, ועשה טובות כנגד כל רעתם, את כל מה שהם קלקלו והשחיתו היה אחד שמלא ותקן והשלים. לא יאמן מה שיש בכחו של אדם אחד לפעל.

להשלים כל מה שמקלקלים עשרה דורות! מי יודע כמה נבראים היו בעולם, אלפים רבבות ומיליונים. מי יכול לשער כמה קלקלו והכעיסו, אבל היה אחד שהשלים ומלא את כל החסרונות ועשה טובות כנגד כל רעתם!

ובזכות זו שעשה טובות כנגד כל רעתם, הצילם מן הפרענות. בזכות זו שאברהם אבינו ע"ה השלים ותקן את כל החסרונות שעשו כל

מסכת אברהם אבינו ע"ה

ראיתי במגיד דבריו ליעקב (לך לך) שכתב מתחילים אנחנו מסכת חדשה כידוע, "מסכת אברהם אבינו ע"ה", והרבה יש ללמד ולעין בה לדידן. 'ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך' (בראשית יב, א). אברהם אבינו ע"ה מקבל את הצווי לעזוב את ארצו ומולדתו - וללכת. לא גלה לו להיכן ילך. תלך, 'ולקמן מפרש ואזיל'. כך פותחת התורה את ענינו של אברהם אבינו ע"ה.

צריכים לזכור ולהזכיר מה שנתחדש לנו בתורה שבעל פה על מעלתו של אברהם אבינו ע"ה. כך אומר התנא במסכת אבות (פ"ה מ"ב), "עשרה דורות מנח עד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כלם". עשרה דורות היו מנח ועד אברהם אבינו ע"ה, וכל אותן הדורות הללו לא היו 'צדיקים גדולים', הם לא עשו נחת רוח לבורא, אלא מכעיסין היו, עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקבל שכר כלן. וזה מוסר השכל נורא, מה יש בכחו של אדם אחד לפעל ולזכות.

והחסיד רבנו יונה בבאורו למסכת אבות (שם) מפרש, "עשרה דורות מנח ועד אברהם, ואמרו רבותינו כשמת נח", כשנח נפטר, בזמן סלוקו של צדיק, "היה אברהם אבינו בן נ"ח שנים", בן חמשים ושמונה שנים, "אך כשתמנה התולדות", כאשר תלמד את הפרשה שעברה בהתבוננות, (ולא רק 'לקרא' כל מה שכתוב שם כמו 'עשרת בני המן האגג' בנשימה אחת... יש בני אדם מגיעים לפרשיות הללו, שמות וכו', קוראים אותם מהר מהר... לא כך. צריך ללמד ולהתבונן). "תמצא עשרה דורות ביניהן, כי אף על פי שנח האריך ימים, עשרה דורות הם נחשבים".

ויענונו, ויתנו עלינו עבדה קשה' (דברים כו, ו), ובארו המפרשים המהר"ם אלשיך ע"ה (דברים כו טו, וכ"ה בשפתי כהן במדבר כד טו, ואור החיים דברים כו ו, וכלי יקר שמות א ט, והעמק דבר דברים שם ועוד), שהפירוש 'וירעו אתנו המצרים', שעשו אותנו רעים. כשכלל ישראל היה שם במצרים, ב'ערות הארץ' (בראשית מב, ט), מקום טמא ביותר, עם אנשים גרועים ומשחתים, ובמשך הזמן הדברים חודרים ונכנסים אצלו. כלל ישראל התחיל ללמד ממעשיהם הרעים.

וכלשון הרמב"ם (שם), "וכמעט קט" לא היה חסר הרבה, רגע אחד, וחלילה "היה העקר ששתל אברהם אבינו ע"ה נעקר", מה שאברהם אבינו ע"ה פעל והתאמץ לתקוע ולשתל אמונה בלב הנבראים, חלילה היה האילן הזה מתבטל ונעקר, "וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן", כמנהג אמות העולם שאינם מכירים את הבורא. ח"ו.

והיאך נגאלנו ממצרים? - ממשיך הרמב"ם: "ומאבהת ה' אותנו", חס רחמנא עלינו אהבה עצומה, ולא לפי מעשינו, "ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו ע"ה", 'אברהם אוהבי', היה ברית ושבועה בין אברהם אבינו ע"ה לקב"ה, והקב"ה זכר ושמר את הברית, ולכן "עשה" את "משה רבנו ע"ה רבן של כל הנביאים, ושלחו", והוציא אותנו ממצרים, וקבלנו את התורה וחזרנו להיות אמה נבחרה.

כחו של אברהם אבינו ע"ה

רואים כאן שוב גדל כחו של אברהם אבינו ע"ה, שהקב"ה גאל אותנו ממצרים לא בגלל מעשינו הטובים, 'ואת ערם ועריה' (יחזקאל טז, כב), ועם כל זה 'כי לא יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזב' (תהלים צד, יד), בכל מצב ובכל זמן, (וצריכים לזכר את זה). וכל זה בזכות ברית אבות, אברהם אבינו ע"ה, הקב"ה זכר את השבועה לאברהם וגאל אותנו. הרי לך כחו הגדול והעצום של אברהם

אותן עשרה דורות, זה פעל שנצלו מן הפרענות. חלילה אם לא היה את אברהם אבינו ע"ה מי יודע איזה עוד מין פרענות היתה מתגלגלת מן השמים. אבל אברהם אבינו ע"ה הציל אותם בפעלות הטובות שלו. מה שאין כן נח, לא היה יכול להציל את דורו, היה בכחו להציל את עצמו לבדו, אבל בעולם היה 'מבול', כי לא היה בכחו כל כך למלא כל החסרונות. מכאן אפשר קצת להבין דרגתו של אברהם אבינו ע"ה.

העבודה הגדולה של אמונה שהשריש אברהם אבינו ע"ה

ובזה אנחנו מבינים מה זה כל הזמן מתפללים ומזכירים 'אלהי אברהם', זכות אברהם אבינו ע"ה. והרמב"ם (בהלכות ע"ז פ"א ה"ג) כשהוא מתאר ומסביר איך הגיע מצב כזה שיכולים לעבד עבודה זרה, אנשים שדברו עם הבורא יתברך, אדם הראשון, קין, כלם דברו עם בורא עולם, איך הגיעו למצב כזה לעבד 'עץ ואבן', הרמב"ם מרחיב לבאר את זה, מה פעל אברהם אבינו ע"ה בבריאה, "היה" אברהם אבינו ע"ה "מודיע לכל אחד ואחד מכל הנבראים, "כפי דעתו", כל אחד מדבר אתו בצורה ובדרך שתתקבל ותתישב על לבו, "עד שיחזירהו לדרך האמת", אמונה בבורא יתברך, "עד שנקבצו אליו אלפים ורבבות", שנתקברו לבורא, "והם אנשי בית אברהם", כמו שלמדנו בפרשה 'את הנפש אשר עשו בחרן' (בראשית יב, ה), וכמו שמתרגם אונקלוס, "וית נפשתא דשעבידו לאורייתא בחרן", וכמו שהביא רש"י, "אשר עשו בחרן - שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגיר את האנשים, ושרה מגירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו". ממשיך הרמב"ם, "ושלל בלבם העקר הגדול הזה", האמונה בבורא, וכך גם יצחק אבינו ע"ה אחריו, וגם בנו ויעקב אבינו ע"ה.

עד שירדו ישראל למצרים, וכשהגיעו למצרים חזרו ללמד ממעשיהם. 'וירעו אתנו המצרים

ודומה לו אמרי לי אחי הוא כמו בשבילי. הפרו תורתך, אחר שכלם מפרין תלמוד תורה, יותר יש לי לעשות בשביל ה' משאר הדורות שחס ושלום שלא תשתכח תורה מישראל".

דוד המלך ע"ה אמר, 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', פרוש, בזמן שיש מפרים לתורה, אמר רבנו החפץ חיים זצ"ל (ספר שם עולם ח"ב פ"ב), מה זה 'הפרו תורתך', מלשון בעל שמפר נדרי אשתו, כמו שמצינו בפרשת מטות שאשה שנדרה נדר בעלה ביום שמעו יכול להפר את הנדר, אומר 'אני לא מסכים' ומבטל את זה, הוא לא צריך לנמק ולהסביר, הרי ש'הפרה' ענינה שאדם מפר בלי סבה. אותו דבר לגבי 'הפרו תורתך', אם יש מפרים תורה, שהם מפרים את התורה בסגנון הזה, בלי סבה וטעם, בזה הזמן דיקא עת לעשות לה'. כשיש מציאות של 'הפרו תורתך' - אנחנו צריכים לעמד בכפלים לתושיה ולהתאמץ ולהתחזק בעבודת ה'.

אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהם מן התורה...

ועל זה אמרו רבותינו במסכת ברכות (סג.) - ומפרש יותר בלשון הירושלמי ברכות (ספ"ט): 'אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהם מן התורה מאד - עמד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כלם'. אם ראית דור שמתיאש מעסק התורה, שמתרשל מעסק התורה, פרוש, שיש רפיון, למדו אותנו רבותינו, אתה תהיה בר דעת, תהיה סוחר טוב, ואת הזמן הזה תשעבד ותנצל לטובה. אתה 'עמד והחזק בה' והוי נוטל שכר כלם.

ואחת הסבות שהביאו את רבנו הארי" ז"ל לאותן מעלות נוראות מפלאות, עד שרבי שלומיל ז"ל מביא באגרותיו (עמוד סב) שמרן הבית יוסף ז"ל - שהיה בן דורו של רבנו הארי" ז"ל - העיד ואמר על רבנו הארי" ז"ל, "היכן הוא כח ביד שום מלאך לידע מה שיודע הוא [רבנו הארי" ז"ל], אין זה כי אם נשמה אחת מהנביאים הראשונים,

אבינו ע"ה, שאחד בנבראים יכל להשלים ולתקן כל הקלקולים והחסרונות שפעלו כל הדורות, ובזה עמד והציל את כלם, ולא רק אותו הדור, אלא זכותו היא שעמדה לכלל ישראל בדורות הבאים ובזמננו אנו.

ועל כן שכרו נפלא, כמו שאומר התנא, "עד שבא אברהם - וקבל עליו שכר כלם", אי אפשר לתאר כלל, קצרה דעתי מלהכיל והפה מלתאר מה זה שאדם אחד זוכה בשכר של עשרה דורות, של מיליונים של נבראים! שכל אחד ידמה בנפשו.

ביון שלא קים המצוה עליו - חלקו לעולם הבא ינתן למי שקים בראוי

ומפרש החסיד רבנו יונה, "ונטל שכר כלם, ואף על פי שלכל האדם יש להם חלק בגן עדן וחלק בגיהנם, אם יזכה - יטל חלקו בגן עדן. אם נתחייב בדינו - יטלנו בגיהנם. אבל מאחר שכלם נצטוו לעשות טובה, וזה אינו עושה וחברו מקים צויו וצווי עצמו, מדת הדין נותנת שיטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, ועל זה נטל אברהם אבינו שכר כלם", אם אדם לא עשה המוטל עליו, לא השתדל והתאמץ בעבודת השם יתברך, ואחר עשה את חלקו, בדין הוא שיטל את שכרו. הוא נוטל את חלקו ואת חלק חברו בגן עדן. לכן נטל אברהם אבינו ע"ה שכר כלם, שכר עשרה דורות, כי הם לא מלאו את טובתם, לא השלימו את מה שצריך להשלים, ובא אברהם אבינו ע"ה והשלים החסרונות, ובדין הוא שיטל שכר כלם. הרי אחד שנטל שכר עשרה דורות. לא יאמן.

וכל זה למוד לדידן. אמת, אנחנו לא בדורו של אברהם אבינו ע"ה. אבל הכלל הזה שיש אפשרות שיהיה האדם נוטל שכר הרבה של אחרים, קים בכל דור ודור. כך ממשיך רבנו יונה, "וזהו שנאמר 'עת לעשות לה' הפרו תורתך' (תהלים קיט קכו), אם ראית דור שמתרשל מן התורה עסק בה, ופשטיה דקרא עת לעשות בשביל ה'.

התורה. לא כל כך לומדים בזמנים הללו. ומי שהוא בר דעת, ומח לו בקדקדו, את הזמנים הללו ישעבד וינצל לתורה. והוא זוכה כנגד כלם!

נצול ימי ששי

למשל, יום ששי אחר הצהריים, בפרט בתקופת הקיץ, השעות הללו של אחר הצהריים בערב שבת הם נשמטות לאדם 'מתחת ליד', הוא בעצמו לא יודע איך עבר והתבטל הזמן. אם אדם ינצל את הזמנים הללו - יכול הוא להרויח הרבה מאד. הלמוד בשעות האלו יקר מכל יקר.

אמר הגאון רבי ראובן סופר שליט"א, (עוד כשהיה ילד צעיר לימים), הקשה קשיא ואמר פשוט בדרך צחות בדברי הרמב"ם. בהלכות תלמוד תורה (פ"ג) שלכאורה יש סתירה מיניה וביה, "אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנאמר ואת צנועים חכמה", והדברים סותרים מיניה וביה, אם לומד בבית המדרש הרי זה לא בצנעה. ותרץ, הרמב"ם מדבר על יום ששי אחר הצהריים, גם לומד בבית המדרש וגם לומד בצנעה...

ישנם ימים זמנים ודורות של 'מפרי תורה', כנגדם עמד אתה והחזק בעץ החיים, החזק בעסק התורה, כי עת לעשות לה'. אחר שכלם מפרים תלמוד תורה, יותר יש לאדם לעשות בשביל ה', יותר משאר הדורות.

לדאג לדור הבא

בכל דור ודור אנחנו עבדי המקום ברוך הוא, וזה התפקיד שלנו להשאיר אחרינו עוד עבדי ה'. דוד המלך ע"ה אמר בתהלים (קמה, ד), 'דור לדור ישבח מעשיך', ופרש הגאון בעל ברכת שמואל מקמניץ זצ"ל, שהדור הזה צריך לדאג שגם הדור הבא ימשיך לדאג הלאה לדור הבא שימשיך לשבח את הבורא. דור לדור יפעל שימשיכו הלאה לשבח ולקלס את חי העולמים.

שאפלו תנא אינו יכול לומר, והדברים נוראים. מה הזכות שלו שבה השיג והגיע לאותן מדרגות נפלאות שאין להן חבר ורע, שחדש לנו תורה שבדברי הראשונים כלה ב'רמזים' והוא פתח לנו שערי אורה בשמונה שערים. מה הביא אותו למדרגה הזו? אחת הסבות בגלל שהיה רבנו האר"י ז"ל מתאמץ ללמד בזמנים שאין בהם רבוי למוד.

כלם מכירים מה שמוכא בספר חרדים (בהקדמה בתנאי המצוות תנאי ד) ועוד שגלה רבנו האר"י ז"ל לאיש סודו, שהסבה בגללה זכה להגיע למדרגות אלו, בגלל שהיה שמח בעשיית המצוה (הובא בדברי החיד"א בספר מורה באצבע אות שכז, ועין לב דוד פרק יד). וזה אמת ויציב. המעלה של קיום מצוה בשמחה עצומה גדולה לאין ערף.

החובה של השמחה בקיום תורה ומצוות

כתב רבנו האר"י ז"ל (שער רוח הקדש דף י ע"ב) "צריך האדם בעת קיומו כל מצוה ומצוה, או בהתעסקו בתורה, או כשמתפלל התפלה, להיות שמח וטוב לב יותר מכאשר מרויח או מוצא אלה אֵלֶּפֶים דינרי זהב", צריך האדם בשעה שלומד ומקיים מצוות להיות שמח בקיום מצוה ועבודת ה' יותר משיתנו לו אלה אֵלֶּפֶים דינרי זהב. ולא ראיתי מעולם "דינר זהב", לא יודע איך זה נראה, (חוץ מהמטבעות משוקלד בפורים...). רק יכול לתאר... אֵלֶּפֶים אֵלֶּפֶים. מיליון דינרי זהב. (רק אומרים את המספר הזה - 'מיליון' - כלם מחכים ושמחים...). כשאתה בא לשעור תורה, כשאתה קובע עתים לתורה, כשאתה לומד תורה, כשאתה מקיים מצוה, כשאתה עונה 'אמן יהא שמיה רבא', כשאתה נוטל ידים, כשאתה מברך ברכת המזון, וכן הלאה, אתה צריך להיות שמח יותר מאשר זכית וקבלת אֵלֶּפֶים אֵלֶּפֶים של 'דינרי זהב' כאלו. זה הציור שרבנו האר"י ז"ל ממחיש לנו.

ישנם ימים ושעות, ש'משום בזה', בלי סבה אמיתית, 'הפרו תורתך', יש התרשלות מעסק

ברזלי הגלעדי

וכן מצינו אצל דוד המלך ע"ה, קדם פטירתו קרא לבנו שלמה המלך ע"ה, מצוה אותו כמה צוויים, אחד מהם, אמר לו, אתה זוכר, אני נרדפתי על ידי בני - אחיך - אבשלום, כמו שידוע, שלא פחות ולא יותר רצה להרג אותו, את אביו דוד המלך ע"ה, ואלמלא שהופרה העצה של אחיתפל, מי יודע מה היה קורה. ועל ידי שהופרה עצת אחיתפל, דוד המלך נצל, ויכל לעבר את עבר הירדן ולהגיע ל'ברזלי הגלעדי', וישב אצלו והוא טפל בו וכו', וחזר דוד המלך להיות מלך. ועכשיו מוריש את המלוכה לבנו שלמה המלך ע"ה. אמר לו, אני מצוה עליך שברזלי הגלעדי, שהוא דאג לי באותו זמן שכלם מרדו בי, והייתי צריך לברח יחף להציל את חיי מפני אחיך, שהוא גנב את לב העם אתו, ורק ברזלי נשאר נאמן לי, אני מבקש ממך, שבניו יהיו מרואי פניך תמיד ויאכלו על שלחנה תמיד (מלכים א ב ז). כל זמן שיש סעודה אצל המלך, בני 'ברזלי הגלעדי' מזמנים. כי הוא הציל את דוד המלך ע"ה.

כלם עזבו אותו, אבשלום הצליח לגנב את לב העם, אבל ברזלי נשאר לשרת ולהגן על המלך בנאמנות. דוד המלך זכר לו את החסד הזה. ולכן הוא מבקש מבנו שלמה שבניו יהיו מרואי פני המלך תמיד. ותמיד יהיו מאוכלי שלחנה, בכל מצב, בכל סעודה.

אשרי הזוכה להיות תמיד מרואי פני המלך

בדיוק כך עם הבורא ית'. אשרי הזוכה להשאר נאמן באמתות לבורא בשעה שבוגדים בו. יזכה הוא להיות מרואי פני המלך תמיד. ובאור פני מלך חיים' (משלי טז, טו). אשרי הזוכה. זה צו לשעה ולדורות. כמו שהיה בדורו של אברהם אבינו ע"ה - כך בזמננו יש לדאבוננו מפרי ברית ותורה, והחיוב כעת יותר מכל זמן אחר, 'עת

זה התפקיד שלנו. להעמיד הלאה לדורות הבאים עבדים נאמנים לבורא ית'.

בכל דור ודור יש עובדי ה', וצריכים לדאג לזה. אבל אומר רבנו יונה, אם יש דורות שמפרים תלמוד תורה, דיקא בדורות כאלה צריך יותר לפעל ולעשות בשביל ה'. כדי שחלילה לא תשתכח תורה מישראל.

משלו הנפלא של רבנו יונה

ומביא רבנו יונה משל נפלא, "משל למלך שכל עבדיו בוגדים בו", מלך שכל עבדיו בגדו בו, המשרתים העובדים והשרים של המלך כמו כאיש אחד כנגדו ובגדו בו, עזבו ונטשו אותו, הלכו למחנה האויב, "חוץ מאחד שבהם", חוץ מאחד מהשרים שנשאר נאמן למלך, ולא עזב ולא נטש אותו.

במצב כזה של בגידה, של 'בגד בוגדים בגדו' ועזבו את המלך, "הלא באותו זמן צריך ללכת עמו באמת ובלבב שלם משאר הזמנים", אחרי שיש נטישה ובגידה במלך, מי שנשאר נאמן למלך, לא יכול להיות 'חצי נאמן', הוא צריך ללכת בנאמנות ולעבד יותר משאר הזמנים.

והפועל היוצא למי שאכן ישאר נאמן למלך בשעה שבגדו בו, "וגם כי כל ימיו יאהבנו המלך אהבה רבה. והרבה משאת זה כמשאת כלם". במצב כזה של הפרת תורה, של בגידה במלך, ועם כל זה האדם נשאר נאמן לחי העולמים, ומשרת ועובד אותו באמת ובלבב שלם, אשריו ואשרי חלקו, יזכה למה שאחרים לא זכו, יזכה לאהבת המלך באמתות, ושגם שכרו יהיה רב ועצום, כי זה לא זמן רגיל, זה 'זמן חרום', זמן של בגידה שעוזבים ונוטשים את המלך והוא בכל זאת נשאר נאמן למלך. אשריו. המלך לא ישכח לו זאת לעולם, ויאהב אותו אהבה עצומה, ויתן לו שכרו משלם.

לך, רק באפן סתמי, 'לך לך - מארצך? אומר רש"י, "אל הארץ אשר אראך - לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו", שיבוא לארץ ישראל בחביבות, "ולתת לו שכר על כל דבור ודבור", וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, כך אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פר' לט סי' ט).

חביבות לדבר באה על ידי השתוקקות

רבנו הגדול הסטפילער זצ"ל בספרו ברכת פרץ על התורה (פרשת לך, לך), מלמד אותנו יסוד גדול, הרי אחד הטעמים שהסתיר חי העולמים 'את הארץ אשר אראך', הוא - כמו שאמרנו - כדי שישתוקק, שיהיה אברהם אבינו ע"ה צמא לדבר לדעת להיכן יגיע, וזה עצמו מביא וקונה את החביבות לארץ ישראל.

הרי איך נוצרת חביבות לדבר מה? הכלל הוא, כאשר אדם טורח ומחפש דבר מה, משתוקק לדבר, זה בוער לו כאש בעצמות, הוא מחפש את זה זמן וזמנים טובא - הדבר הזה נחנק. ההשתוקקות, הרצון, הטרח בחפוש להשיג הדבר, גורם לו שהדבר חביב אצלו. אם זה היה בא אליו בלי טרח ובלי חשק, בא לו בהסח הדעת 'כלאחר יד', לא היה כל כך חביב בעיניו. דבר שאדם כל כך מתגעגע ומשתוקק וחפץ וצמא אליו - יש לו חביבות.

אותו דבר בעבודת ה'. להיות משתוקק ומצפה לקיום תורה ולקיום מצוות. לא להסיח דעת מהדברים הללו, שתמיד יהיו הדברים מצויים כנגד עיניו. דגמא לדבר, מה שמובא בספר ארחות רבנו כי בימי החנכה - שמתקרבים ובאים - היה רבנו הגדול בעל חזון איש זצ"ל (יומא דהלולא דיליה טו חשון ז"ע), מדבר מתכנן ומחכה ומצפה למצות לחג הפסח.

היה שואל, 'איפה נעשה את האפית מצות?', 'ומי יעבד במאפיה?', 'מי יהיה מרדד, ומי יהיה האופה וכו' וכו'. ולכאורה, עכשיו חנכה, מי חושב

לעשות מתי ש'הפרו תורתך'. למען ה'. כשיש מצב של עקירת הדת (רח"ל), זו השעה להתחזק. לעשות לה'.

זה הלמוד שיש לנו מוסר השכל מאברהם אבינו ע"ה, שזכה וקבל שכר כלם, ובצדק, כך גם לדידן. גם אנחנו יכולים. שכל אחד יתקע לו את הדברים עמק בלב. מה יכול כל אחד ואחד להיות פועל ומציל לכל בית ישראל. בתורה שלו, במצוות שלו, בחזוק האמונה, בכל פעולה טובה, ב'בין אדם לחברו' וב'בין אדם למקום', שמירת שבת, טהרה, וכן הלאה, כל מה שפועל למען עת לעשות ה', זו הגנה והצלה לכל בית ישראל. וגם שכרו משלם, יאהבנו המלך אהבה רבה, וגם שכרו המעטד לו אדיר ועצום. וכמו שאמרנו, אברהם אבינו ע"ה זכה ונטל שכר כל הדורות. ואנחנו היום באותה בחינה. היום, הפקר לכל. יכולים כלם לזכות הרבה הרבה על ידי שנעשה את רצון הבורא כמו שהוא רוצה.

שנת 1948 לבריאה

אברהם אבינו ע"ה כידוע היה ראש וראשון באמונת אמן, המיסד של בית ישראל, ויש תאריך שכל אחד ואחד מאתנו חייב לזכר אותו ולחקק אותו בלוח לבו, היא השנה הגורלית והקריטית שהיתה לבית ישראל, שנה שאסור לשכח אותה, שנת 8491 (לבריאה). בשנה הזו נולד אברהם אבינו ע"ה. ראש אמונת אמן. ונתיסד ממנו ועל ידו בית ישראל. 'אברהם אוהבי'.

שתי סבות בגינן לא גלה הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה את היעד להליכתו. בתחלת הפרשה אברהם אבינו ע"ה מקבל צווי מהבורא ית', 'ויאמר ה' אל אברהם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אל הארץ אשר אראך' (בראשית יב, א). ולא נתגלה לו המקום אליו עליו ללכת. למה באמת לא נתברר ולא נתגלה לו המקום, ולמה לא גלה לו מיד? למה באמת בורא עולם סתם את הדברים ולא באר להדיא במפרש להיכן

מכאן יסוד, כמה שזה יקר וחביב אצל האדם, כך זה יקבע בזכרונו. זה התשובה.

מספרים על הגאון אדמו"ר בעל חדושי הרי"ם זצ"ל, שנכנסו אצלו איזה יהודי, ואמר לו, 'כבוד הרב, יש לי פלא ותמיהה גדולה, תעזר לי. אני לא זוכר מה שאני לומד, בא לשעור תורה, מקשיב, אבל אני יוצא מהשעור ומגיע לבית, שואלים אותי, 'מה למדו היום?', 'מה חדושים שמעת?', אני מתאמץ ובקשיי זוכר משהו מהשעור, ('כוס תה' הביאו, זה אני זוכר...), כל הזמן שוכח, למה זה כך מדת השכחה שלי?!'. ממש 'גאון בשכחה'...

נענה ואמר לו החדושי הרי"ם, 'הואיל ואתה כזה שכחן, אני רוצה לשאל אותך שאלה, תגיד לי, קרה לך פעם בשעה שאתה יושב ואוכל ארוחת צהרים, ואת הכף של ה'מרק' שכחת את הדרך ואת המסלול להכניס ל'פה', והכנסת בטעות ל'אזן' או ל'עין' או ל'אף'?

קרה לך שלקחת את הכף של המרק, ושכחת להכניס זאת לפיך, אלא הכנסת את זה באזן של החבר שיושב לידך?! לא שמענו מעולם כדבר הזה. לא ב'ספורים' ואפילו לא ב'חלום'...

שאדם יקח את ה'כפית' ויכניס ל'אף' או ל'אזן'? את זה תמיד הוא יודע... גם אם תעיר אותו בחצי הלילה, הוא זוכר היטב בדיוק, 'את הכף של האכל מכניסים לפה'. ולכאורה זה פלא. הרי אתה בעל שכחה, תשכח גם את זה! אלא, יש דברים שאדם לא שוכח, כי אדם יודע שבזה שהוא אוכל הוא חי. אם אדם לא יאכל כמה ימים, הוא ימות ח"ו. המזון מחיה ומפרנס את האדם. לו יפסיק לאכול, ילך הוא לעולמו. זה משג פשוט שכל אחד יודע. וכיון שהוא יודע וקבוע אצלו בדעתו היטב שבזה שהוא אוכל - הוא חי, ממילא חיים לא שוכחים.

זה הסוד והיסוד. חיים לא שוכחים! סים החדושי הרי"ם ואמר לו, 'אם למוד תורה,

על 'מצות' לפסח, כלם חושבים על 'לביבות' של 'חנכה'... אלא כאן אתה רואה את ההשתוקקות והגעגועים. וזה עצמו מביא חביבות.

השתוקקות להבנת ועמל התורה

אותו דבר בעסק התורה. המשתוקק להבין אמתות הדברים, יגע ומשתדל אחריהם, טורח עליהם זמן וזמנים טובא, עוד הפעם חוקר לומד ומעיין, ממילא כשזוכה אחר כך שהדברים מתבררים לו, הם חביבים בעיניו מאד. כי הרבה הוא נתיגע עד שנתבררו ונתלבנו ונתבהרו הדברים, זה לא בא 'בהסח הדעת', זה בא בעמילות, בטרח, בהשתוקקות. ולכן זה חביב בעיניו. לעמל זאת, מי ש'על הדרך' זה בא לו, בלי הטרח וההתאמצות, זה פחות חשוב אצלו.

דבר שעושה על האדם רשם גדול, של שמחה - או להפך חלילה - הוא זוכר אותו זמן רב. הדבר נחקק בזכרונו. דברים שאדם מתאמץ בהם, שהשתדל וטרח עליהם הרבה, וזכה להם בסופה של יגיעה, הוא יזכר אותם. אבל בדבר שאין לו חשק והשתוקקות להשיג את הדבר, גם אם השיג אותו 'בהסח הדעת', הוא לא כל כך שמח, וזה לא יעשה כל כך רשם אצלו. יעבר איזה זמן והוא ישכח מזה.

זכרון של הדבר הוא לפי מה שהוא חשוב אצלו

רבותינו אמרו בגמרא (שבועות מא סע"ב ועוד), 'כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש - לאו אדעתיה'. דבר שלא מטל על האדם לזכור אותו, אחרי זמן קצר שוכח אותו, הוא לא נחקק אצלו. זכרון של דבר בא לפי התשוקה של הדבר, כמה הוא משתוקק וטורח ומעיין בדבר, וממילא הדברים נקבעים בזכרונו.

הרבה פעמים אדם אומר 'שכחתי, למה אני שוכח? הרי למדתי, מדוע שכחתי?!'. רואים

והיא מערבת במעשה המצוה שלו, ממילא יש כאן גרעון וחסרון ב'לשמה'. זה מצוה פחותה. אבל עכשיו שאברהם אבינו ע"ה לא יודע בדיוק להיכן הוא צריך להגיע, אלא הוא הולך - לקיים מצוות בורא. הוא איננו יודע אם בהליכתו הוא מתקרב, או שהוא בכלל יותר מתרחק. כאן זה כלו לשמה. כלו לשם שמים. כאן הוא עושה בדיוק את התכלית המבקש מחי העולמים. ועל כן שכרו גדול עצום ורב.

גדל הנסיון של לך לך

זה אחד מהנסיונות של אברהם אבינו ע"ה, פתח הדבור של בורא עולם עם אברהם אבינו ע"ה, 'לך לך מארצך'. איזה אדם תגיד לו 'תלך' והוא לא ישאל 'לאיפה אלך?'. בלי רמז ובלי כלום. רק צווי, 'תלך', 'לך לך'. אבל אברהם אבינו ע"ה לא חקר ולא שאל, וקיים בדיוק את רצון הבורא. זה פלא. אדם יבוא לביתו, יגיד לאשתו והילדים, 'קומו, אנחנו עוזבים את העיר והמדינה והולכים', שאלה ראשונה שישאלו כלם, 'לאיפה?', יענה להם, 'לא יודע...!'

מה זה לא יודע? נקח את המזוזה לאן נלך? איזה רכבת נקח? באיזה תחנה נרד? - לא יודע. זה לא נורמלי. אבל זה אמונה. לא שואל שאלות. אומרים לי - אני עושה. אם אני מתקרב או מתרחק מהיעד, יגלו לי לקמן. מי יודע מתי, אולי עוד עשר שנים... שלא נבוא לידי נסיון. זה היה אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים, 'אברהם אוהבי'.

המאמין לא שואל שאלות

ויסוד למדנו מכאן, שהמאמין לא שואל שאלות. מי שמאמין בחי העולמים, 'אמונת אמן', מקיים את המצוה ועושה את צווי הבורא ית', ואין לו שאלות וחקירות. אמרו לי - אני עושה. לא שואל לאיזה כוון ולאיזה צד, ומה ה'מסלול'. 'לך לך' - אני הולך. כי אני מאמין בחי העולמים ועושה את רצונו. ולפיכך שכרו גדול עצום ורב.

והשעור תורה שאתה הולך, יהיה יקר אצלך כמו חיים - גם כן לא תשכח את זה!.

'לעולם לא אשכח פקודיך, כי בם חיייתי'

זה מה שידוד המלך ע"ה אומר במזמור התורה - מזמור קי"ט בספר תהלים (פסוק צג) - 'לעולם לא אשכח פקודיך, כי בם חיייתי'. חיים לא שוכחים. אני לא שוכח 'פקודיך', תורה ומצוות, כי זה חיים. אדם אוהב ורוצה ומשתוקק לחיות, והצמאון הזה יביא לו שיזכר את הדבר. הוא שמח בזה שהוא חי, וכשיש שמחה וצמאון והשתוקקות, יש את הקניין. ואת היסוד הזה למדנו ממה שהקב"ה הסתיר מאברהם אבינו ע"ה את המקום אליו ילך. כדי לחבבה בעיניו. אגלה לך אחר כך, שיהיה לו השתוקקות.

ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה -

אם יודע את היעד ישנו גרעון ב'לשמה'

אמרו רבותינו עוד טעם במה שהסתיר הקב"ה מאברהם אבינו ע"ה שהיעד הוא ארץ ישראל, כדי ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, מה הבאור בזה, הרי אם היה יודע להיכן הוא הולך, היה מתגלה לו שהמבקש הוא ארץ ישראל, 'ארץ כנען', וכי לא היה לו כל כך הרבה שכר כמו שנעלם ממנו הדבר, הרי גם אם היה יודע להיכן היעד, בכל זאת, בכל פסיעה ופסיעה שהוא פוסע והולך הוא מקיים את מצוות ה' שהקב"ה צוה עליו 'לך לך'. מה הבאור בזה?

אלא יש כאן עוד יסוד גדול, אם היה אברהם אבינו ע"ה יודע את היעד, אמנם בכל פסיעה הוא מקיים את מצוות ה', אבל כיון שבתוך תוכו מתגנבת לה ההרגשה 'הנה אני כבר מגיע אל המקום המבקש, לארץ ישראל', הגם שבכל צעד ופסיעה הוא עושה את רצון הבורא שאמר לו 'לך לך' והוא הולך, אבל עדין מערב לזה הידיעה 'הנה, אני מתקרב ומגיע לארץ, ונגמר הטלטולים והנדודים וכבר אני מגיע אל המנוחה והנחלה', יש כאן השתתפות של אותה מחשבה - דקה -

'כי גבר עלינו חסדו'. לא שאלתי ולא חקרתי ולא הקשיתי ותמהתי. כי אני מאמין בחי העולמים. וממילא השאירו אותי כאן... אין לי שאלות. בשביל מה יקחו אותי?!

במה הארכת ימים

ועקר השאלה הזו 'במה הארכת ימים', מצינו במסכת מגלה דף שלם (דף כז ע"ב ונמשך לדף כח ע"א) של אמוראים ותנאים קדושים שואלים את רבותיהם, 'למדנו רבותינו, במה הארכת ימים?'. והשאלה הזו היא בגלל שתורה היא וללמד אנחנו צריכים, כי לכאורה באמת, לשאל שאלה כזו אדם זקן, זה שאלה מעליבה, זקן בן מאה, ובא מישוהו, אומר לו, 'תשמע, אני רואה שהארכת ימים. איך זה?', והוא חושב, 'מה זה? קצת בחיי? מה אכפת לך?!'. אלא, תורה היא וללמד אני צריך.

אומר רב סעדיה גאון ז"ל, צריך האדם לבקש ולהתפלל מחי העולמים שיתן לו חיים ארוכים. למה? לא בגלל מה שאומרים 'עדין לא טילתי ביוגוסלביה וטיבט', (זה ודאי לא מענין). אלא תכלית הבקשה לאריכות ימים, כדי לזכות להיות יותר זמן בתפקיד עבד ה' ולעשות את רצונו יתברך.

כי 'במתים חפשי'. אדם הלך לעולמו, נגמר 'היום לעשותם - ומחר לקבל שכרם'. מתי ואיפה יש את היכלת לקים תורה ומצוות, רק כאן בעולם הזה. עולם הנצח זה עולם קבול שכר. העולם של עשיית נחת רוח לבורא יתברך זה כאן ועכשיו. וצריכים לנצל את זה. לחטף.

כי בעולם הבא, 'שם ינוחו יגיעי כח'. אדם רוצה לעבד את הבורא יתברך, רוצה לעשות איזה מצוה, להגיד 'אמן יהא שמיא רבא', אין, שם זה עולם של קבול שכר, כאן זה עולם המעשה, כאן תטרח ותתיגע, וכאן תעשה נחת רוח לבורא יתברך.

וגם אנו בניו של אברהם אבינו ע"ה, צריכים לחיות עם 'אמונת אמן'. לדעת שאנחנו בידיים של אוהב, שיותר משהאדם אוהב את עצמו הקדוש ברוך הוא אוהב אותו (כמו שחזרנו על זה הרבה פעמים מדברי החפץ חיים זצ"ל בספר שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פ"ב, ובספרו שם עולם ח"א פרק כג). והמאמין לא חוקר ולא דורש ולא שואל ולא מקשה - וכך יש לו חיים טובים וארוכים.

מובא מעשה נפלא, על אחד מגדולי הצדיקים בדורות שמלפנים, קראו לו רבי שמעון מירוסלב זצ"ל, אומרים שהאריך ימים למעלה מגיל מאה, והיה מגדולי האדמו"רים בדורו, ושאלו אותו התלמידים, 'למדנו רבנו, במה הארכת ימים?!'. אמר להם, כל אחד ואחד מבני האדם יהיה מי שיהיה, עובר בחיים שלו ימים לא פשוטים, ימים של תלאות של מצוקות של בעיות, יש אחד שמגיע לימים האלה, כל היום כלו מלא בטענות ומענות על השמים, 'רבונו של עולם, על מה קרה לי, ולמה קרה לי, ומאי טעמא למה זה מגיע לי? והרי לכאורה זה מגיע יותר לשכן שממול... מצביע ומראה מקום לבורא... שם צריך להיות כל הצרות הללו, אולי היתה טעות בכתבת... דלמא בין אויב לאוהב התחלף'. מלא כל היום בטענות ומענות ושאלות וחקירות ו'תיובתא' ו'קושיות'.

עד שבשמים אומרים, 'פלוגי הזה יותר מדאי חוקר ודורש ושואל, הרבה שאלות ותמיהות יש לו, בא נפיש את דעתו, נקח אותו אלינו, נביא אותו לשמים, ונספר לו בטוב טעם ודעת בדיוק, את כל השאלות ואת כל החקירות, את כל התמיהות, שאלת למה ומדוע ומאי טעמא - נפרש לך'. וכך נפטר אותו אחד בגיל מקדם. ומשיבים לו 'כך שאלת, הנה התשובה. חקרת, הנה ההסבר'.

אמר להם הצדיק, 'אני, כל מה שחלף ועבר עלי, אמרתי 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו',

נש. קבר את בנו היום, ביום ששי, ובערב שבת קדש הוא שש ושמש כחתן תחת חפתו.

שאלו אותו התלמידים, 'איך זה? איך אתה יכול להיות שמח בשעה כזו?'. אמר להם, 'פשוט מאד. הגע בעצמך, לפעמים אדם הולך ברחוב לפי תמו, ופתאום הוא מרגיש איזה מכה, מישוה מכה אותו על השכם אחרנית, נותן לו איזה טפיחה חזקה, מהרהר לעצמו, 'מי זה מכה ומרביץ לי?!', מסתובב לראות מי זה, ורואה שעומד שם חבר שלו, מחיך אליו.

האם הוא כועס ומתרגז? מחזיר לו? ודאי שלא. הוא יודע שהוא עשה את זה כי הוא ידיד וחבר. והוא מאיר לו פנים ומחייך אליו. גם אצלי זה היה כך. קבלתי מכה מכאיבה, הסתכלתי לראות מי עשה לי את זה? ראיתי כי חי העולמים ית"ש. אבא אוהב ונאמן. הוא עשה לי את זה. אם כן החזרתי לו חייו.

כי המאמין אין לו שאלות. זה המוסר השכל הנורא. קל להגיד, אבל אשרי מי שחי כך. שיודע וקונה את הדבר הזה, בכל כלו ולבו. זה היתה העבודה של הגאון בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל. לית דין בר נש.

אנחנו נמצאים בידיים טובות

אנחנו נמצאים בידיים של אבא, אבא אוהב, אבא רחמן, אבא שרוצה בכל מאודו רק את טובת הבן, ולכן אין מקום לשאלות, זה מיתר. אנחנו נמצאים בידיים טובות. רק להמשיך הלאה לעשות את מה שנצטוונו לעשות. זה הלמוד מוסר מאברהם אבינו ע"ה.

כח התפלה מאבותינו הקדושים

ראיתי במלתא חדתא (לך לך) שכתב על הנאמר בפרשתנו (יב, ב) "ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך" דרשו בגמרא (פסחים קיז:) 'ואעשה לגוי גדול' זהו שאומרים אלקי אברהם. 'ואברכה'

זה הסבה - אומר רב סעדיה גאון ז"ל - שיבקש האדם אריכות ימים. כדי שיוכל לעבד את בוראו עוד ועוד. זה הטעם ששאלו רבותינו 'במה הארכת ימים?'. כדי ללמד דעת ולהשכיל לזכות לאריכות ימים ולעבד את ה' יותר ויותר. וכך כתב הרס"ג ז"ל בספר אמונות ודעות (מאמר י פרק יא) "והאדם הצדיק לא יאהב חיי העולם, כי אם בעבור שהיא מדרגה שיגיע בה ויעלה ממנה אל העולם הבא, לא בעבור עצמה", ועין עוד שם.

להיות כאברהם אבינו ע"ה ללא שאלות וחקירות

לזכר המאמין צריך להיות כמו אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים 'אמונת אמן', ואנחנו נוסעים - כמו שאמרו רבותינו המפרשים (ע' רוח חיים אבות פ"ה מ"ג ועוד) - במסלת הברזל שסלל לנו אברהם אבינו ע"ה, לא שאל שאלות, הלך בלי שאלות. כיון שאני יודע שאני נמצא בידיים של מי שדואג ואוהב אותי, מהיכן יבואו השאלות והתמיהות?!

עובדא נוראה על בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל

יש ספור נורא וקורע לב, מובא בספרים על הגאון בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל, יום ששי אחד בעונותינו הרבים קרה מה שקרה באחד מימי ששי, ואחד הבנים שלו כבן תשע שנים בלבד, הלך לעולמו, נפטר. ינוקא. והגאון מצאנז זצוק"ק ישב שבעה, ובאה שבת, וראו אותו באותה שבת הסמוכה לסלוקו של בנו, שעבד את בוראו כמנהגו. בלא שום שנוי 'כי הוא זה'. באותה עבודה תמה. באותה עבודה שלימה. באותה עבודה בשמחה. בקדוש, עם כל השמחה. ב'טיש' עם כל השמחה והחיות. שאר כל בני הבית, היו במרירות ובצער, בוכים ומתאפקים שלא לבכות בשבת קדש, 'שבת המלכה', אבל אדם הוא בן אדם, לבו קרוע בתוכו. אולם ה'דברי חיים' כשרף של מעלה, עובד בנאמנות ובשמחה. לית דין בר

הוא את כל העולם וכל סוגי המצבים שעבר בנסיונותיו.

והמשיכו כחם לזרעם אחריהם - עם בני ישראל, שבני ישראל ממליכים עליהם את ה' יתברך, וממשיכים זאת לכל העולם. וכפי שכתב בזה השפת אמת (תרל"ה ד"ה במדרש שמעי) כי אברהם אבינו חשב להטות כל הברואים אליו יתברך, אך ה' השיבו שרצונו שבני ישראל ישתעבדו אליו ועל ידם יטה כל העולם כלו למלכות ה' יתברך.

ובמקום אחר (תרל"ו ד"ה ואעשף) הוסיף לבאר את דברי הגמרא שפתחנו בהם, 'ואעשף לגוי גדול' זהו שאומרים 'אלקי אברהם': שבני ישראל ממשיכים מלכותו יתברך עליהם בכח קבלת מלכות שמים של האבות וכו', כי אברהם אבינו ע"ה היה עובד לה' יתברך בכל כחו, אשר כביכול לאין שעור לשלם שכו, והיה זה השכר אשר כל עבודתו נתפשט בכל בני ישראל בניו לדורותיהם, וכל תנועה ועובדא שלו נעשה שרש לבניו בני ישראל. וזה שכתוב 'ואעשף לגוי גדול', שנתפשט כחו לגוי גדול כנ"ל. כי הקדוש ברוך הוא משלם לכל בריה שכרו מה שחביב אצלו יותר. ובאברהם אבינו ע"ה היה זה שכר היותר חביב שיהיה ממנו גוי גדול אשר המה מיוחדים לעבודתו יתברך והיה זה שכרו, ע"כ דבריו המאירים.

נגיעה והתקשרות במעשי האבות

בידינו קיימים כחות ועל ידם אפשר להגיע לרום המעלות ולקיים את כל העולם, אך כדי שזנכה לכחות שנתנו לנו אבותינו, יש לנו להדבק במעשיהם וללמד מדרכיהם כאמרם ז"ל 'מעשיהם של אבות סימן ה' הוא לבנים', וכמו שבמעשיהם קימו העולם כן אנו בני ישראל במעשינו הטובים הנעשים בדבקות למעשי אבותינו, מקימים העולם, וממנו מתפשט לכל העולם כלו להטותו לשמים.

זהו שאומרים אלקי יצחק. 'ואגדלה שמך' זהו שאומרים אלקי יעקב.

שלכך אומר כל יהודי בתחלת תפלתו ג' פעמים בכל יום 'אלקי אברהם וכו', שכח הברכה מהאבות נמשך לדורותיהם אחריהם ומסיע לקבל תפלתם ברחמים. והרי תפלות אבות תקנום, אברהם תקן תפלת שחרית, יצחק תקן תפלת מנחה, יעקב תקן תפלת ערבית (ברכות כו:), ובמשמעות התבה 'תקנו' נכלל גם שעשו מעשה בעצם התפלות, והיינו שנתנו כח שיתקבלו תפלות עם ישראל בכל הזמנים האלו.

האבות הקדושים הם היסודות החזקים שעליהם ובזכותם העולם עומד, דאיתא במשנה (אבות פ"א מ"ב) 'על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים', ואמרו על כך בזהר הקדוש (סתרי תורה ויצא קמו:): ששלושה אלו הם כנגד שלושת האבות, 'התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם, שלשה דברים אלין אינון סמכין עלאין'.

בדברי התורת חיים (ב"מ נט:): מבאר, שדוקא נקט במשנה שלושה דברים, שאין דבר שיכול לעמד בפחות משלוש רגלים, כמו האמן העושה מטה כסא שלחן ומנורה, אינו עושה אותם בפחות משלוש רגלים, ובא שמעון הצדיק ללמדנו, ששלושת הדברים שהעולם עומד עליהם הם הקיום והיסוד לעולם ומלואו ומזה נשמע שהאבות שהם כנגד ג' אלו הדברים, הם היסוד שעליהם העולם מתקים ולולי כחם אינו יכול לעמד.

תקנו תפלה – יסוד הבריא

יסוד זה נמצא בתפלה שתקנו הם עצמם, שהתפלה היא היסוד עליו העולם עומד, ועל כך גם עבר אברהם אבינו עשרה נסיונות (אבות פ"ה מ"ג), שבכל המצבים שהיה בהם, תמיד היה מתפלל שיצליח ה' דרכו, ובכך קשר לקדוש ברוך

ועל כך אמרו בספרי (ואתחנן לב) 'בכל לבבך' (דברים ו, ה) כנגד אברהם, 'ובכל נפשך' כנגד יצחק, 'ובכל מאדך' כנגד יעקב. שהשרישו בנו הכח למסור לבנו נפשנו ומאדנו לאהבת ה' יתברך שמו.

לשון הזהב של השפת אמת (תוס' ד"ה במדרש ידוע) שהיה לנו למשיב נפש ולפקח עינים לראות כמה כחות נשגבים נמצאים בתוכנו ממש, כפי שהארכנו לעיל, וזה לשון קדשו: ואנחנו צריכים להיות בוחרים בדרך אבותינו כמו שמבקשין 'אלקי אברהם אלקי יצחק', פרוש, שחפצין לקבל אלקותו יתברך שמו כפי הכנת אבותינו, ואז זכותם מסייע לנו לעבודת ה' יתברך, ולהצילנו בגלות, ולזכות לגאולה במהרה בימינו.

ירידה לצרף עליה

בפרשתנו נאמר (יז, כב) "ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם", כל יהודי עובד ה' עובר בימי חייו ימי עליה וימי ירידה, וצריך להתחזק בדעתו ולדעת שלא מחמת פחיתותו יורד הוא ממדרגתו, אלא הענין הוא כמו שאמר הבעל שם טוב ע"ה (הובא בשמו בתולדות יעקב יוסף פר' תזריע), ידוע (זהר רעיא מהימנא צו כט:) כי נשמת ישראל חוצבה ממקום קדוש, ודרך כל דבר להמשך אחרי שרשו, וכך נמשכת הנשמה תמיד להדבק בעליונים, ואם תתמיד הנפש להשתוקק לדבקות בה' היא עלולה להפריד לחלוטין מגשמיות הגוף.

וכיון שרצון ה' הוא שיעבדו אותו בניו בעולם הגשמי והשפלי, שבשל כך נבראה הנשמה עם צרכים גשמיים כדי שתצטרך להפסיק מדבקותה ולספק צרכי הגוף, ובכך שתעלה הגשמיות לבוראה תזכה להנות מזיו השכינה בלא בושה שיש לכל האוכל מדבר שאינו שלו שמתביש להסתכל בפני הנותן, אך כשהנשמה יורדת לעולם הזה ומסגלת תורה ומצוות זוכה בדין לתענוג הנצחי באור פני מלך חיים, לפיכך עשה ה' שיהיה אצל האדם זמני ירידה שבהם עוסק

ידועים הם דברי התנא דבי אליהו (רבה פכ"ה) 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב', וכבר האריכו בזה תלמידי הבעל שם טוב זי"ע, ואמרו 'מי פתי יוכל לדמות עצמו למעשי אבותינו', הפיצד מחייב אדם להשתוקק שיהיו מעשיו כמעשי האבות, הרי אין לנו השגה בגדלותם. רק 'גיעו מעשי' פרושו מלשון 'נגיעה', שכאשר יכשיר מעשיו רעיוניו ולבו לשמו יתברך, יוכל להיות לו קשר ונגיעה כלשהי בדרך אבותינו רגלי המרכבה. וממילא יתעורר בו הכח הטמון בו מהאבות הקדושים.

כדי לשבר את האזן יש לפרש, שנגיעה זו היא כפי שרואים במערכת החשמל, שממקור החשמל נתן לספק כח חשמל למדינות ואזורים שלמים, אך כל זה תלוי באותה נגיעה קטנה של חוטי החשמל שמתחברים זה עם זה, ובכך נעשים הם דרך להולכת החשמל ממערכת עצומה זו לכל מקום, ולולי נגיעה זו, לא יגיע חשמל לאותו מקום בית או מגדל.

כן הדבר ממש בענייננו, האבות הקדושים עבדו את בוראם עבודה תמה והיו בטלים אליו בטול מחלט בבחינת מרכבה לשכינה, ונתנו כח עצום זה לדורותיהם אחריהם, אך לנו נשאר לגרם במעשינו אותה הנגיעה, ובכך מתקשרים אנו לאבותינו הקדושים ולדבקות העצומה שלותה אותם כל ימי חייהם. כדרך שאמרו בשם הבעל שם טוב ע"ה בדברי המשנה (אבות פ"ד מ"ב) 'מצוה גוררת מצוה ושכר מצוה מצוה', שכאשר אדם מקים מצוה, זוכה על ידה להגיע לדבקות עליונה, ש'מצוה' מלשון צותא וחבור, שעקר המצוה לבוא לדבקות בבורא וזוכים לכך ע"י קיום המצוות. ואף אנו נאמר, שכאשר האדם מצדו עושה את המטל עליו בתורה ומצוות ומעשים טובים, מקשר עצמו ע"י פעולותיו לכח האבות המשרש בו.

וכי אדם שאינו עוסק במסחר כלום לא ישאל 'נתת ונשאת באמונה'. אלא ששואלים כל אדם האם עסק והתיגע במדת האמונה כמו יגיעם של הסוחרים במשא ומתן, כי אין האמונה נרפשת בלב האדם אם אינו שם כל משאו ומתנו במדה זו כדרך הסוחרים המניחים כל חפצם ומחם בעסקיהם (ראה דברי מנחם מהרה"ק מרימנוב זלה"ה לקוטים ד"ה מצינו). הדבר משול לכוס מים המצויה במקום קר, ואם יסיח האדם דעתו מן המים הרי במהרה יקפאו המים ויהפכו לקרח, כך גם ענין האמונה במעט הסח הדעת עלול להתקרר מאמונתו ולאבד אותה.

אמונה מסגלת לבנים

מעשה ביהודי שבא לפני הרה"ק רבי נחמן מברסלב ע"ה ובקש את ברכתו שיזכה לבנים, אמר לו רבי נחמן ע"ה תן צדקה ובכך תזכה להושע בזרע של קימא, השיב לו אותו יהודי בצער, גם פרנסתי אינה מצויה לי ברוח וקשה עלי להוסיף בנתינת צדקה, נענה רבי נחמן ואמר, אם כן ישועתך תבוא על ידי שתאמין בה' יתברך, כי אמונה יש בה מכח הצדקה כמו שכתוב 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה', ועוד 'שאמונה' בגימטריא 'בנים', וכח האמונה בה' ממשיך ישועה להפקד בבנים.

בכח המילה יכול להתחזק כנגד היצר הרע

בפרשתנו נאמר (יז, א) "וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים" וכידוע מה שהאריכו בספרן של צדיקים כי יש לו לאדם להשתמש בעניני העולם לעבודתו יתברך על דרך 'מאיבי תחכמני' (תהלים קיט, צח), כי כששתמש ולומד מהדברים הגשמיים מהפך היצר הרע לטוב (ראה קדשת לוי פר' נח ד"ה שמטבילין). וכן בענינינו עומד לאדם כח שם הוי"ה אשר שם בבשרנו, להתלהב ולהתאווה לתורה ומצוות בלי גבול ומדה. ומאידך חתום בו שם שד"י הנותן

האדם בענינים חומריים כמו אכילה ושתיה ומשא ומתן וכדומה, ובאפן זה שבה הנשמה להאחז בגשמיות הגוף ומתוך הגשמיות תאזר כח לשוב ולעבד את בוראה בהתעוררות מחדשת.

הסתלקות המוחין כדי לאזר כחות מחדשים

דבר זה רמוז בכתוב שלפנינו 'ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם', דהינו, לאחר תפלת אברהם הסתלק הקדוש ברוך הוא מעליו, והטעם הוא, כי היתה נפש אברהם כוספת ומשתוקקת להדבק ביוצרה, כמו שכתוב 'ויכל לדבר אתו', 'ויכל' לשון תשוקה כמו 'נכספה וגם כלתה נפשי' (תהלים פד, ג), וכדי שלא תכלה נפשו מרב תשוקתה להדבק בעליונים, לכן 'ויעל אלקים מעל אברהם' להפסיקו מדבקותו, כדי שישוב לאזר כח ויוכל להוסיף ולהתעלות בכחות מחדשים.

קנין האמונה מתוך יגיעה

והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (טו, ו). האמונה בה' אינה באה לאדם בקלות, ונצרך יגיעה רבה כדי לקבוע את האמונה בקרבו, ורק מתוך יגיעה ומאמץ זוכים להחזיק באמונה, וזהו שאמרו חז"ל (מגלה ז): 'יגעתי ומצאתי - תאמין', כי רק המתיגע זוכה לבוא אל האמונה, אבל 'לא יגעתי ומצאתי' - אל תאמין, כי אין האמונה דבר של מה בכך לזכות בו בלי יגיעה מרבה. ועל מציאה זו הבאה מתוך יגיעה נאמר באברהם אבינו ע"ה (נחמיה ט, ח) 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך', שמתוך יגיעתו של אברהם אבי המאמינים בה' נמצא לבבו נאמן לפני ה' יתברך, וכמו שהכתוב מעיד עליו 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה'.

האמונה הרי היא כעסק שמתיעב בו ונותן כל חושיו וכחותיו להצלחתו

זהו גם הרמז בשאלה ששואלים כל אדם בבואו לעולם העליון 'נשאת ונתת באמונה' (שבת לא), ולכאורה הרי לא כל אדם עסקיו במשא ומתן,

[ויראה מה שכתב השפתי כהן מגורי האריז"ל בפסוק (ויקרא יח, ו) 'איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו'. 'שאר' הוא מילה שעל ידה יש לו השארות בעולם הזה ובעולם הבא, בעולם הזה - שעל ידו קיום המין, ובעולם הבא - שעל ידו אנו זוכים לעולם הבא. וזהו שאומר בברכה 'וחק בשארו שם', 'חק' בגימטריא 'גיהנם', לומר שעל ידו יורד לגיהנם אם חס ושלוש עשה בו זנות, ואם לא עשה בו שום עברה זוכה על ידו לעולם הבא, זהו 'להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו' וכו', 'שאר' גימטריא חמש מאות, לומר שהוא הולך בסבתו לעולם אחר חוץ מזה העולם שהוא מהלך חמש מאות שנה, זהו שאר חמש מאות א', אחר, ארוך, שהוא עולם שכלו ארוך, שיש שם השארות, לא כמו זה העולם שהוא כלו נפסד, וצוה כאן שה'שאר' שהוא האבר שעל ידו בא השארות לעולם, ש'לא יקרב לגלות ערוה', ערוה ר"ע ו"ה, שחס ושלוש גורם שמביא הקלפות שהם רע עם ו"ה, ומחבר רע עם טוב, גם רע ו"ה כמו 'רעך ורע אביך' (משלי כז, י), וכתיב 'ערוות אביך בת', לומר שגורם חס ושלוש פרוה, ונרגן מפריד אלוף].

יהי רצון שנזכה להדבק בדרכי אבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב אנו וזרענו וזרע זרענו בתוך כלל ישראל ונזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן כ"ר.

כח לכל חיי האדם שיוכל לשלט בטבעו ולגבר על הטבע המתרבה בגבולו וסביבותיו ולהתנהג בכל הליכותיו כפי רצון ה'.

חותם המילה - שם ה' הנקרא על האדם לסלק הסטרא אחרא

בחותם זה זוכה כל יהודי שיתקיים בו הכתוב (דברים כח, י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך', כפי שכתב השפת אמת ע"ה (לקוטים תקו"ז תקון כ"ב סו.) כי 'שם' בגימטריא שד"י הוי"ה, ובזכות ברית מילה שורים שמות שד"י הוי"ה באדם, ובזה מסתלקת סטרא אחרא מן האדם, כי 'שטן' בגימטריא שד"י הוי"ה, וגוברים שני השמות לסלק השטן מן הנמול.

אך אם חלילה וחס פוגם באות ברית קדש מסתלקים ממנו קדשת שמות שד"י הוי"ה, ועליו נאמר (במדבר יט, כ) 'את מקדש ה' טמא', ובמקום קדשת ב' השמות שורה עליו השטן שהוא 'אל אחר', תחת שם הוי"ה שורה עליו הנחש מבפנים, ובמקום שם שד"י מבחוץ שורה עליו סם המות.

זהו אם כן באור תבות 'וחק בשארו שם' שבברכת המילה, שכיון שחתם בבשרנו אות קדש מקבל כל איש ישראל כח וחזק לעמד כנגד פתויי היצר ותחבולותיו ויכנס בדבקות אלקית זו לתורה ולמעשים טובים בכל ימי חייו

פרק יד - סדר הקדוש ג

לומר ויכלו בעל פה

א. מתר למקדש לומר פסוקי ויכלו בעל פה, ואין לאסר בזה משום "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה". ומנהגנו לומר בקדוש "יום הששי ויכלו וגו'" (שם עמוד תנט).

ובהערה (שם) כתב בגמ' תמורה (יד:) אמרו, דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל: כתוב אחד אומר (שמות ל"ד) כתב לך את הדברים האלה, וכתוב אחד אומר (שמות ל"ד) כי על פי הדברים האלה, לומר לך דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרו בכתב, ושבכתב אי אתה רשאי לאמרו על פה. ע"כ. וכך הוא בגטין (ס:). ובטור ושלחן ערוך (סי' מט.) [ואמנם הרי הרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה, וע' בס' עמר השכחה מה שכתב אודות המקומות שהפוסקים השמיטו מה שמובא בגמרא]. ולכאורה יהיה אסור לומר פסוקי ויכלו בעל פה משום דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה. ועין בתוספות תמורה שם שהקשו, היכי קרינן ויושע וקריאת שמע, ויש לומר דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא אחרים ידי חובה. ע"כ. ועל פי זה יש מי שכתב שהנשים יאמרו בעצמם בלחש את אמירת ויכלו, כדי שבעל הבית לא יוציאם ידי חובה ויכלו באמירתו. וכן הביא בשו"ת ציץ אליעזר חלק יז (סימן סג) משם ספר חדושי הלכות והגדה של פסח מהגאון ר' שמואל אביגדור ז"ל (בעל המחבר ספר תנא תוספאה). ואם בעל הבית אומר בסדור אז אין צריכין לומר אחריו מלה במלה בחשאי, רק לשמע היטב וכו', ואף שיש ללמד זכות מה שאין אומרות מלה במלה עם המקדש אף שהמקדש בלא סדור כיון שהוא דבר השגור, כי דבר השגור בפיו מתר כדמצינו בכמה דברים

השגורים בפיו כל שנוכל לצאת ולהוציא בעל פה, כגון קריאת שמע שפסקו כמה פוסקים שמתר להוציא בעל פה, מפני שהוא שגור וכו', ויש לחלק דבקריאת שמע כל אחד ואחד קורא בפני עצמו, ואין זה לצאת על ידי חבריו, אבל קדוש שצריכין להוציא ידי חובה, על כן צריכין לקרות מלה במלה, וכל זה מסכם מכמה פוסקים ראשונים ואחרונים וכמה גאונים וכו' וכיון שכמה פוסקים הסכימו כן לדינא (שגם בשגור להוציא איכא משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה) לכן שפיר יש לנהג כמו שכתב, שיאמרו הנשים מלה במלה עם המקדש. עד כאן תכן דבריו.

ובהיות שידוע שאין נוהגים כן, יש לישוב המנהג מכח כמה נמוקים.

א. על פי המבאר בתשובת הרדב"ז ח"ד (סימן קלה), באותם שקוראים הפרשה על פה בשעה שהש"ץ קורא בספר תורה, אם יש למנועם מטעם דקימא לן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה. והשיב, שאין למנועם מטעם זה, כי לא נאמר כן אלא בקורא קריאה של חיוב, אבל קריאה זו אינה של חיוב. עין שם. [והינו מה שהיחיד קורא עם הש"ץ אינה קריאה של חיוב]. ובשו"ת יביע אמר ח"ד (יורה דעה סימן לא) סיע דבריו ממתניתין דמגלה (כד) קטן קורא בתורה, ואינו פורס על שמע. ופרש רש"י, דהא טעמא שאינו פורס על שמע לפי שהוא בא להוציא הרבים ידי חובה, וכל שאינו מחיב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובה. עד כאן. אלמא דבקריאת ספר תורה לא הוי חיוב גמור. וכן כתב המאירי שם, וזה לשונו: קטן קורא בתורה, שאין הכונה אלא להשמיע לעם, ואין זו מצוה גמורה כשאר מצוות שנאמר בה כל

שִׁכְתָּב בְּזֶה הַלְשׁוֹן: וּלְפַעַנְדָּה דְּכָל שִׁירֵי תְהִלּוֹת נְאֻמִּים בְּעַל פֶּה דְּמַעֲיָקְרָא הָכִי נִתְקַנּוּ, דְּלֹא נִרְאָה שֶׁהֵיוּ הַלּוּיִם מְשׁוֹרְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר, אוֹ שֶׁהֵיוּ עוֹשֵׂי הַפֶּסֶח קוֹרְאִים הַלֵּל מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר, וְאִם כֵּן מַעֲיָקְרָא הָכִי אֶתְקַנּוּ. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְלִכְאוּרָה הוּא הַדִּין גְּבִי אֲמִירַת וְיִכְלוּ דְּמַעֲיָקְרָא כֶּךָ נִתְקַן. אֲךָ יֵשׁ לְחֻלְק, דְּגִבֵּי תְהִלִּים כֶּךָ נִתְקַן מַעֲיָקְרָא, אֲבָל וְיִכְלוּ נִכְתָּב בַּתּוֹרָה, וְאַחֲרֵי כֶּךָ הִנְהִיגוּ לְאוֹמְרוֹ בְּקִדּוּשׁ. וְהָכִי מִסְתַּבֵּר. [וְעַל כָּל פָּנִים מִכָּאן סִמָּךְ לְמַה שֶׁנִּהְיָה לומר פְּרָקִי תְהִלִּים בְּעַל פֶּה. וְעוֹד עַל פִּי מַה שִׁכְתָּבוּ הַתּוֹסֵפּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁנִּבְיָאִים וְכַתּוּבִים מִתֵּר לְאוֹמְרָם בְּעַל פֶּה, שֶׁהָרִי הִדְרָשָׁה שֶׁל כְּתָב לֶךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נֶאֱמָרָה עַל פִּסּוּקֵי הַתּוֹרָה. וְעוֹד לֹא נִכְתָּבוּ הַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים, וּבְזֶה נִתְיָשֵׁב הַמִּנְהֶג לומר תְהִלִּים בְּעַל פֶּה].

ד. וְעוֹד יֵשׁ לומר שֶׁסּוּמְכִים עַל הַסּוּבְרִים דְּכָל פִּסּוּק שֶׁשָּׁגוּר בְּפִיו, מִתֵּר לְאוֹמְרוֹ בְּעַל פֶּה, וְהוּא הַדִּין בְּפִסּוּקֵי וְיִכְלוּ. וְהָגַם שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִים וּמַצְרִיכִים שֶׁיִּהְיֶה שָׁגוּר בְּפִי כָל, בְּצִרוּף עוֹד טַעֲמִים יֵשׁ לְסַמָּךְ עַל הַסּוּבְרִים שְׂדֵי בְּכָךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁגוּר בְּפִיו. וְעַיִן בְּאוֹר זְרוּעַ חֶלֶק א' (הַלְכוֹת תַּפְלִין סִימָן תַּקְמָה) שִׁכְתָּב, וְעַל זֶה אָנוּ סוּמְכִים שְׁאֲנוּ קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וּפְרָשֶׁת קְרִבְנוֹת וּמִזְמוֹרִים, וּפְרָשֶׁת וַיּוֹשַׁע, בְּעַל פֶּה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁגוּרִין בְּפִי הַכֹּל. אֲף עַל גַּב דְּדְבָרִים שִׁכְתָּב אֲסוּר לְאוֹמְרָן בְּעַל פֶּה, וְאוֹמֵר רַבְּנוּ תָם מִשּׁוּם דְּמַגְרֵס גְּרִיסִי, כִּדְאָמַר גְּבִי תַּפְלִין וּמִזְזוֹת. וְדוּקָא הֵנִי שֶׁשָּׁגוּרִים בְּפִי הַכֹּל שְׂרִי לְאוֹמְרָן בְּעַל פֶּה, אֲבָל שְׂאָר מִקְרָאוֹת שֶׁאֵינָם שָׁגוּרִים בְּפִי הַכֹּל, אֲף עַל פִּי שֶׁשָּׁגוּרִים בְּפִיו אֲסוּר לְקִרְוֹת עַל פֶּה. וְאֶפְלוּ הַפִּסּוּק שָׁגוּר בְּפִיו אֲסוּר לְקִרְוֹתוֹ בְּעַל פֶּה.

וְזֶה לְשׁוֹן מֶרֶן בְּשִׁלְחָן עֶרֶוֹךְ (ס' מ"ט) "כָּל דְּבָר שֶׁרָגִיל וְשָׁגוּר בְּפִי הַכֹּל, כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים, וּפְרָשֶׁת הַתְּמִיד, וְכִיּוּצָא בְּזֶה מִתֵּר. עַד כָּאן. וּמִשְׁמַע דְּצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁגוּר בְּפִי כָל, וְלֹא רַק בְּפִיו, וּמִשּׁוּם הָכִי בְּבִרְכַּת כְּהֻנִּים יָכוֹל כְּהֵן

מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב בְּדָבָר אֵינוֹ מוֹצִיא הָרַבִּים יָדֵי חוּבָה. עַיִן שָׁם. וְהֵינּוּ, דְּחִיּוּב הַקְרִיאָה בַּתּוֹרָה הוּא רַק לְשִׁמְעַת הַקְרִיאָה, אֲבָל אֵין חִיּוּב עַל כָּל אֶחָד בְּדוּקָא לְקִרְוֹא.

וְגַם בְּאֲמִירַת וְיִכְלוּ אֵין זֶה חִיּוּב גְּמוּר כ"כ כְּמוֹ בִּרְכַּת הַקִּדּוּשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹצִיא אַחֲרֵים י"ח בְּאֲמִירַת וְיִכְלוּ, וְעַיִן וְיִכְלוּ אֵינוֹ בְּגֵדֶר שֶׁל שׁוּמַע כְּעוֹנָה, אֲלֹא הוּא רַק מְצוּהָ עַל הַמִּקְדָּשׁ לְפָרֶסֶם עַיִן בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וְכֵן עַיִן שַׁבָּת, וְלִכֵּן דִּי בְּזֶה שִׁשּׁוּמַע אֶת עֲדוּת הַמִּקְדָּשׁ. וְיִתְכֵּן שֶׁהַדְּבָר תְּלוּי בְּמַחְלֻקַּת הָאֲחֻרּוֹנִים הַבֵּית מֵאִיר וּפְתַח הַדְּבִיר (מוֹבָא בַּכָּה"ח), אִם נָשִׁים חִיבוֹת לומר וְיִכְלוּ, וְא"כ מִיָּדֵי סְפִיקָא לֹא נִפְקָא. דְּאִי נִימָא שֶׁהַשּׁוּמַעִים יוֹצֵאִים יָדֵי חוּבַת אֲמִירַת וְיִכְלוּ מִדִּין שׁוּמַע כְּעוֹנָה, הוּי כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִיּוּב דְּאֲמִירָה בֵּיה דְּבָרִים שִׁכְתָּב אִי אֶתָּה וְכו'.

וְעַיִן לְרַבְּנוּ יוֹנָה (בְּרִכּוֹת דף ה. מַדְפֵּי הַר"ף ד"ה לֹא הִפְסִיד) כְּתָב בְּשֵׁם רַבְּנוּ שְׁלֵמָה מִן הָהָר, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כָּלֹל שֶׁל דְּבָר כָּל פִּסּוּק שֶׁנִּתֵּן לְמַצְוָה אוֹ לְחוּבָה לְאוֹמְרוֹ עַל פֶּה, יָכוֹל לְאוֹמְרוֹ כְּמָה פְּעָמִים שִׁירָצָה. אֲפֹלוּ בְּשַׁעֲהָ שֶׁאֵין בּוֹ מְצוּהָ כָּלֹל. וְאֵין בְּזֶה מִשּׁוּם דְּבָרִים שִׁכְתָּב לֹא נִתְּנוּ לְאוֹמְרָם בְּעַל פֶּה, הוֹאִיל וְנִתְּנוּ לְאוֹמְרָן פַּעַם אַחַת. עַד כָּאן. וְהִבִּיאֻ הַב"י שָׁם. וּפְשׁוּט שֶׁגַם וְיִכְלוּ נִתֵּן לְאוֹמְרוֹ עַל פֶּה בַּתַּפְלָה לְחוּבָה. שֶׁהָרִי לֹא הָיָה אֲפָשָׁר לְכָל אֶחָד לְהִבִּיאַ לוֹ סֵפֶר לְקִרְוֹת בּוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ כְּמ"שׁ בְּכָל-בוֹ (ס' ב'). עַיִן שָׁם. [לְגַבֵּי פְרָשֶׁת הַתְּמִיד וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים].

ב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם לֹא קָרָאוּ בְּגוֹן הַטַּעֲמִים, מִתֵּר, וְרֹאה בְּכָל-בוֹ (סִימָן יג) בְּשֵׁם יֵשׁ אוֹמְרִים, וְהוּבָא בַּב"י (או"ח ס' מ"ט). אוֹלָם מִדְּבָרֵי שְׂאָר הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהוּבָאוּ בְּבֵית יוֹסֵף שָׁם, מִבְּאֵר, דְּהָאֲסוּר הוּא גַם כְּשֶׁקּוֹרָא בְּלֹא טַעֲמִים. וְכֶךָ כְּתָב בְּשׁו"ת חַוּוֹת יֶאִיר (ס' קעה).

ג. וְשִׁמָּא יֵשׁ לומר עוֹד עַל פִּי הַמְבַּאֵר בְּשׁו"ת חֲתָם סוֹפֵר (חיו"ד ס' קצ"א בְּדוּר הַמִּתְחִיל אֵיבָרָא),

ומחזיק ברכה (ארח חיים סימן מ"ט), ובש"ת קול אליהו חלק א' (סימן ב'), ועוד. אלא שהרבה פוסקים סוברים שהוא אסור גמור מדרבנן, ויש הסוברים שהוא אפלו מן התורה, ראה בברכי יוסף, ובספר ווי העמודים על ספר יראים (סוף הלכות מגלה) ובפרוש שם חדש על היראים (שם). עין שם. ולא יצאנו אפוא מידי פלוגתא, אך יש לצרף רבוי השיטות להתרא.

ז. ובש"ת ציץ אליעזר הנ"ל חדש, דהואיל ואמירה זו של ויכלו נתקנה כדי להעיד על ידי כך שהבורא יתברך שמו הוא שברא בששת ימים את השמים ואת הארץ וכל אשר בהם, וינח ביום השביעי, אם כן חל על האמירה גדר של דין עדות, ולכן אומרים אותו גם בעמידה, ומכיון שכן, הרי דין עדות הוא דבעינן שיעידו מפיהם ולא מפני כתבם, ואם כן גם כאן מתחלה כאשר תקנו חז"ל אמירתו בכניסת השבת המכון היה שיאמרו אותו בעל פה, ולא מתוך הכתב, וזהו שאמרו בגמרא בשבת (ק"ט:) כל "האומר", ככתוב במקומות אחרים היכא שצריכים קריאה בדיקא, והינו מפני שכאן בעינן אמירה בעל פה, ועל כל פנים לא בדיקא מתוך הכתב. ואמנם כל זה לתוספת טעם, דבלא שאר הטעמים אי אפשר לנו להתיר אסור מסבא זו לבד דחשיב כעדות וכו', דהא הכא העדים עצמם אומרים מתוך הכתב, ואפלו בעדות ממש מהני בכהאי גוונא, בעד שסדר את הדברים שרוצה להעיד בכתב, וזוהי הדברים גם בלא הכתב, ורק קורא מתוך הכתב. וכן הנותן עדותו כתובה לבית דין, ואומר מה שכתוב כאן אני מעיד, מפיהם קרינן ביה, וכמו שכתב הבית יוסף בבב"ד הבית (חשן משפט סימן כ"ח) בשם הריטב"א. ואמנם אם אין העדים זוכרים העדות אלא על פי הכתב, כתב בש"ת הרמ"ע מפאנו (סימן קכא), דנקטינן דאי נפיק שטרא מתותי ידי סהדי דכתבי ליה אדעתא דנפשיה, ולא דכירי לסהדותא, ואיתי לאסהודי גופא דעובדא אפומא דהאי שטרא, עליהו אמר

אחד להוציא את הכהנים האחרים. [ומה שהרב בית הלוי פליג בזה, הוא רק מצד דלא מהני בכהאי גוונא שומע כעונה].

ומרן החיד"א בברכי יוסף שם הביא מה שכתב הב"ח דלאו דוקא שגור בפי הכל, אלא כיון שהוא שגור בפיו מתר לו לאומרו על פה. אבל המגן אברהם הביא מדרכי משה (אות ב) ואור זרוע, דבעינן שגור בפי הכל דוקא, ולא סגי אם הוא שגור בפיו, עין שם. ומדברי הרב ארחות חיים (דף ה') משמע כדברי הב"ח, שכתב וזה לשונו: ויש אומרים שכל דבר שרגיל בה לכתבה בדיוק מתר לאומרו בעל פה, וראיה מדרכי מאיר שכתב מגלה בעל פה משום דרגיל בה לכותבה בדיוק, עד כאן לשונו. ומוכח דבשגור בפיו לבד סגי. אבל קשה דהא אמרינן במגלה (יח:) אהא דרבי מאיר, שעת הדחק שאני. ומאי מיתי ראיה מדרכי מאיר לומר בעל פה. ועין בפרי חדש. עד כאן. וראה בילקוט יוסף סימן מט מה שהארכנו בנדון דידן. ועל כל פנים לדינא אנו סומכים על סברא זו, בצרוף עוד טעמים. ובפרט אי נימא דפסוקי ויכלו נעשו שגורים בפי רב העולם, אחר שאומרים זאת בתפלה ובקדוש. ומרן בשלחן ערוך לא חלק בין אם מוציא אחרים או אינו מוציא אחרים.

ה. ועוד יש לומר שאפלו להחולקים דסברי לה שלהוציא אחרים אסור אפלו בשגור, הוא דוקא דבר שנתקן לאומרו בצבור, דבזה אסור להוציא את הרבים, מה שאין כן באמירת ויכלו בקדוש הנאמר אצל כל יחיד. אולם כל זה לאותם שכתבו בלשון להוציא "רבים" אסור, אבל לא לאלה שכתבו בלשון להוציא "אחרים" אסור.

ו. ועוד יש לומר, שאנו סומכים על השיטה הסוברת שכל ענין תורה שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה אינה אלא למצוה מן המבחר, כמובא בתוספות ישנים ביומא (ע.) ובברכי יוסף

ועין בילקוט יוסף על הלכות ברכות השחר
ופסוקי דזמרה (מהדורת תשס"ד סימן מט) שהאריך
בסיעתא דשמיא בפרטי דינים אלה.

אמירת חצי פסוק בקדוש

ומה שנוהגים לומר "יום הששי ויכלו וגו'" כתב
הרמ"א (סימן רעא סעיף י') שנוהגים בו שם ה' בראשי
תבות. [כדי להשלים בראשי תבות הזכרת ה'].
עין שם. וגם בא להשלים ע"ב תבות. עין במגן
אברהם (סימן רעא ס"ק כב). ובפרושי סדור התפלה
לרוקח (פו, סדר קדוש ליל שבת עמוד תפד) כתב, וינח
ביום השביעי. וישבת שביתה גמורה, מערב
כלה הכל, לכך והיה ביום הששי והכינו. לכך
סמך ביום הששי ויכלו, ולומר לך משהכספו
העליון והתחתון שבת ממלאכתו. עד כאן.
ועוד שאומרים "יום הששי ויכלו" וכו' דקדוש
כמשמעו, ביום קדם חשכה.

ועין למהרי"ץ בעץ חיים (חלק א' דף ק"א עמוד
א') שנוהגים להיות מקדש קדם הלילה כל מה
דאפשר, לבלתי יכנסו בגבול מזל מאדים וכו'.
עין שם. ועין בתורת חיים (עבודה זרה ה.) שכתב,
שהנה ששת ימי בראשית כנגד שית אלפי שנים
דהוי עלמא, ויום השביעי הוא נגד עולם הבא
שכלו שבת, ולכן נכתב יום "הששי", למלאות את
השם הגדול, כי "יום הששי ויכלו השמים" ראשי
תבות שם הוי"ה וכו'. ועין בשו"ת פעלת צדיק
חלק ג' (סימן צא). עין שם.

ואמנם זה אינו אלא בקדוש, ולא כשאומרים
ויכלו אחר העמידה. אלא שיש בתי כנסת של
העדה המרוקאית שנהגו לומר יום הששי גם
בויכלו שאחר העמידה. אולם בשלמי צבור (דף
קצו עמוד ד') כתב, שמדברי הטור ושאר פוסקים
מבאר דדוקא בקדוש אמרינן ליה כדי להשלים
ע"ב תבות, אבל בערבית לא אמרו אדם מעולם,
אלא יתחיל ויאמר כמו בעמידה ויכלו וכו'. וכן
הסכים הרב המגיה שם. וכן הוא בכף החיים

קרא מפיהם ולא מפיו כתבם, ואפלו בעדות אשה
שהכשר בעד מפיו עד, ובעבד אשה וקרוב, תניא
בתוספתא (כתבות פרק ב') שאם מצאו כתוב בשטר
מת פלוני, לא תנשא אשתו. עד כאן. וראה
בשו"ת הריב"ש (סימן קצג ורפ), ובארך בבני שמואל
בשאלותיו (מסימן א' עד סימן ז').

ח. ועוד יש לישיב בפשיטות על פי הירושלמי
שהביא הרדב"ז חלק ד' (סימן קלה) שכתב האסור
לומר מקרא בעל פה הוא דוקא בקורא בתורה
[מתוך ספר תורה]. שמה יאמרו שהספר תורה
חסר [לכן משלים בעל פה] ואם כן פשוט
דויכלו ושאר הפרשיות שאנו קוראים בעל פה
מתר לקראם על פה, מכיון שאיננו קוראים מתוך
ספר תורה.

ט. ועוד יש לישיב על פי הירושלמי ביומא
(פרק בא לו כהן גדול) שתמצו כיצד כהן גדול קורא
את פרשת אף בעשור שבחמש הפקודים בעל
פה, ואמרו, שניא היא שהיא סדרו של יום, ולפי
זה יש לומר דהוא הדין גבי אמירת ויכלו מכיון
שהוא מסדרו של יום הנהוג בכל ישראל, אין
אסור לאמרו בעל פה.

ודע, דמה שנואסר לומר בעל פה דברים
שבכתב, הינו פסוק שלם, וכמו שכתב בשו"ת
שאלת יעב"ץ חלק א' (סימן פא), שקרוב לומר
שלא נאסר לקרות פסוק על פה, משום דברים
שבכתב אי אתה רשאי לאמרן בעל פה, אלא
כשגומר כל הפסוק, שהרי אנו רואים שנהגו
בכך בש"ס ופוסקים, שכשצריכים להביא פסוק
אין כותבים כלו אלא וכו' שנראה מזה שנהגו
שלא לגמרו, מפני הטעם שכתבנו. אלא שאני
רואה מפרק קמא דגטין (ו:) שאפלו איזה תבות
מן הכתוב דינן כפסוק שלם (דאמרי' ב' תבות כותבין
בלא שרטוט, ג' אין כותבין. והכי קמא לן ביהודה דעה סימן
רפד עין שם). ואולי יש לחלק בין שרטוט לקריאה.
עד כאן.

פסקינן. ושמואל אמר פסקינן. והקשו בגמרא על שמואל, והא אמר רבי חנניא קרא, צער גדול היה לי אצל רבי חנניא הגדול, ולא התיר לי לפסק אלא לתינוקות של בית רבן, הואיל ולהתלמד עשויין. והשתא מאי מקשה לשמואל וכו', ואי סלקא דעתך אנתנחתא פסיק הוא, לא הוי מקשה מידי. משמע דלא קימא לן הך תרוצא דאנתנחתא הוי כפסיק, ואין מקום לדבר זה. עד כאן דבריו. אך בספר מגן גבורים השיב על טענה זו, כי עין שם.

אלא שבשו"ת רב פעלים חלק א' (חלק ארז חיים סימן י"א) כתב, שמאחר ודבר זה מוזכר בפרי עץ חיים בשם האר"י ז"ל, שר בית הזהר, אין לפקפק בזה. ובפרט שהוא ב' תבות, וכמו בדין שרטוט שמתר לכתב ב' אותיות בלי שרטוט, וכמו שאמרו בגטין (ו): אמר רבי יצחק, שתיים (שתי תבות) כותבים (בלי שרטוט). שאין בזה שיעור פסוק. ובפתח הדביר (סעיף קטן י') כתב, שבדרך תפלה מתר לחלק פסוק לשנים. עין שם. וכך כתב בנשמת אדם (כלל ה' אות ב') דמשום הכי אנו אומרים במוסף בראש השנה ה' צבאות יגן עליהם, אף שהוא חצי פסוק, דדרך תפלה שרי. ובספר רב ברכות (דף נ"א) כתב, דכיון דמזכירים שתי תבות בלבד, אין חשש. וכיוצא בזה אמרו בגמרא גטין (ו): לגבי שרטוט, דאמר רבי יצחק שתיים כותבין שלש אין כותבין בלא שרטוט. נמצא שתי תבות אין בהם שיעור פסוק. וגם לענין זה אין לחוש מה שאומרים יום הששי. ובשו"ת דברי חכמים (ארח חיים פרק כ') הביא מהגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל דכל האסור להתחיל באמצע הפסוק הוא דוקא אם אינו מסים הפסוק עד סופו, אבל אם מסים הפסוק, מתר להתחיל באמצע הפסוק. וכן כתב בספר נפש חיה (מלואים לסימן נ"א). וכתב, דלפי זה יונח אשר בהתקדש היום בליל שבת מתחילים יום הששי, וברור שהקפדה היא רק שלא להפסיק באמצע פסוק שהתחיל בו, אבל רשאים להתחיל

פלאגי (סימן כח אות טו"ב), ובכף החיים סופר (סימן רסח אות לז).

ועין בשו"ת חתם סופר חלק א' (סימן י') שעמד על זה היאך אנו מתחילין הקדוש מאמצע הפסוק, והרי כל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה, וכתב, שהרי תחלת הפסוק וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, דרשו חז"ל, טוב מאד זה המות, ולכן אין מתחילים מכאן, והיכא דלא אפשר שרי למפסק קרא. והביא שם בשם היכין ובעז, דכל היכא דאיכא אתנח או זקף קטן, חשיב כפסיקא שפסקיה משה. עין שם. ובאמת, שבספר חסד לאלפים כתב שיש לומר את כל הפסוק, או שלא לאומרו כלל.

גם בערוך השלחן (סעיף כ"ט) כתב, שיש שנהגו לומר בלחש כל הפסוק מוירא אלהים את כל אשר עשה וגו', ומתחילין מן יום הששי בקול רם. והטעם כדי שלא תהיה ההתחלה באמצע פסוק. ונכון הוא. עד כאן.

ועל פי זה כתב בהגדה של פסח חכמי ירושלים בשם הגרי"ש אלישיב, שהקשה מדוע בעל ההגדה הביא במצות כורך את הפסוק על מצות ומרורים יאכלהו, שהוא פסוק הנאמר בפסח שני, ולא הביא הפסוק הנאמר על פסח ראשון, ומצות על מרורים יאכלהו. ותרץ, דהפסוק הנאמר בפסח ראשון הוי פלגא פסוקא, וכל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן. אבל הפסוק הנאמר בפסח שני בא אחר אנתנחתא, ובכי האי גונא לית לן בה. עד כאן.

אולם החתם סופר שם דחה סברא זו, שהרי מבאר במגלה (כב.) לגבי קריאת התורה בראש חודש בפרשת פנחס, היכי נעביד, כיון דאיכא שם אך תמני פסוקים, רב אמר דולג, השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו, ושמואל אמר פוסק, הראשון קורא חצי הפסוק השלישי, ופוסקו. [רש"י]. ומאי טעמא לא אמר רב פוסק, קסבר כל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא

הדין, היו מוציאים אותו לסקלו והיו משקין אותו כוס של יין חי, בקורטי לבונה, כדי שתטרף דעתו עליו, פרוש ולא ירגיש בענין הסקילה, כדאמרין (סנהדרין דף מ"ה), ב"ר לו מיתה יפה. ויש רמז לזה מהפסוק שנאמר (עמוס ב' ח') ויין ענושים ישתו, פרוש יין של אותם שעונשין אותם בדין ישתו, על כן אומר סברי רבנן, כלומר ה"ש בדעת מורי ורבותי שזה הכוס לחיים ולא למות, לברכה ולא לקללה, ולא יהיה כאותו שנגמר דינו, והם עונין לחיי, לחיים יהיה ולא למות. [וכך הוא במדרש תנחומא (פרשת פקודי סימן ב'): שליח צבור שיש בידו כוס לקדוש או להבדלה, הוא אומר סברי מרנן, והקהל עונה, "לחיים" וכו'. עין שם. ב. עוד שמעתי טעם אחר ואתיא כמאן דאמר (ברכות מ') עץ שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה ולפיכך נקנסה עליו מיתה, ולכן הוא אומר סברי מרנן, ה"ש בדעתכם שזה הכוס הוא לחיים ולא למות כאותו של אדם הראשון, והם עונים לחיי לחיים יהיה ולא יהיה למות. ג. ויש אומרים טעם אחר על שם דאמרין בברכות (מ"ג) בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו לפי שאין בית הבליעה פנוי, ועכשיו שביית הבליעה פנוי, הוא אומר ה"ש בדעתכם רבותי לשמע הברכה ולכון דעתכם לצאת בה ידי חובה, והן עונין לחיי בלשון תלמוד רוצה לומר הן. וזהו הנכון שבכלם. ד. גם יתכן לומר שהוא נוטל רשות מן היושבים אם ישתה תחלה. וכך הוא הפרוש סברי מרנן, כלומר, ברשותכם ובדעתכם רבותי שאברך בורא פרי הגפן ואשתה תחלה והן עונין לחיי כלומר הן ישתה תחלה.

וכפי הטעם הנזכר לעיל גבי נגמר דינו, כן מבאר בתקוני הזהר (ריש תקון כ"ד). וכך כתב בספר המנהיג (הלכות שבת סימן ע"ג), ובשבלי הלקט (סימן ק"מ). ועין שם. ועין עוד בארחות חיים (הלכות ברכת המזון אות כ'), דף ל"ג עמוד ב', והלכות ערב שבת אות י"ד דף ס"ב), עין שם. [והינה, כשהיו דורשין לעדים על העברה שאדם עושה, והיו חוזרין

באמצע. עד כאן. ובשו"ת דברי סופרים (סימן כ"ד) כתב, דרך בצבור אמרינן כן, דבזיון הוא למקראות לפסקון פסקי פסקי בצבור, אבל כל יחיד בביתו שפיר מצי למימר פסוקי דרחמי, ובזה ניחא מה שנוהגין לומר קדם קדוש ויהי ערב ויהי בקר והוא באמצע פסוק, כיון דכל אחד ואחד מקדש בביתו, דאין קדוש אלא במקום סעודה. והובאו דבריו בספר ברורי חיים. (ועין עוד בשו"ת פעלת צדיק שם, ובשו"ת שאילת יעקב סימן קל"ד).

וכבר מצינו כגון זה שאנו פוסקים באמצע הפסוק, כמו שנוהגים בקריאת שמע שעל המטה, שנוהגים לומר עד כי אתה ה' מחסי. וכבר כתב המגן אברהם, שבפסוק שבכתובים אין להקפיד בזה. וכן בברכת הלבנה אומרים עד ידמו כאבן, שכל שהוא דרך תחנה ובקשה, אין להקפיד בזה. וכן בויברך דוד שאומרים ויברכו שם כבודך, שהוא חצי פסוק בנחמיה ט'. וגם בהטבת חלום אומרים ה' שמעתי שמעך יראתי, וגם ב"ג מדות אומרים עד ונקה, שהוא אמצע הפסוק. ועין עוד בשו"ת מהר"ם בריסק חלק א' (סוף סימן נ"ז), ובשו"ת חלקת יעקב חלק א' (סימן קס"ה), ובשו"ת הרדב"ז (סימן כ"ז), ובשו"ת יביע אמר חלק י' (חלק ארח חיים סימן י"ב דבור המתחיל והנה).

אמירת סברי מרנן וענית "לחיים"

ב. המנהג שהמקדש או המבדיל על היין, קדם ברכת "בורא פרי הגפן", אומר "סברי מרנן", והשומעים עונים "לחיים". ומנהג זה יסודתו בהררי קדש, בדברי חז"ל. וגם לעורר את השומעים שיתנו דעתם לכוון לצאת ידי חובתם (שם עמוד תס"ג).

ובהערה (שם) כתב הנה כבר פשט המנהג שהמקדש אומר קדם ברכת "בורא פרי הגפן": סברי מרנן, והשומעים עונים, לחיים. וכתב האבודרהם (מעריב של שבת דף מ"א סוף עמוד ד'): ענין סברי מרנן, רבו הטעמים, א. יש אומרים שהטעם על שם דאמרין בסנהדרין בפרק נגמר

לא בטא בשפתיו, רק הרהר הקדוש בלבו אף בדיעבד לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומקדש, דגבי קדוש בעינן זכירה בפה דוקא (שם עמוד תס"ד).

ובהערה (שם) כתב במתניתין ברכות (ט"ו). הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו יצא. רבי יוסי אומר לא יצא. ובגמרא (ט"ו:) אמר רב יוסף מחלקת בקריאת שמע, אבל בשאר מצות דברי הכל לא יצא. דכתיב, הסכת ושמע ישראל. מתיבי, לא יברך ברכת המזון בלבו ואם ברוך יצא, אלא הכי אתמר, אמר רב יוסף מחלקת בקריאת שמע דכתיב שמע ישראל, אבל בשאר מצות דברי הכל יצא. והכתיב הסכת ושמע ישראל, ההוא בדברי תורה. עד כאן. וכך הוא בשלחן ערוך (סימן קפ"ח סעיף ב') "צריך להשמיע לאזניו (ברכת המזון) מה שמוציא בשפתיו, ואם לא השמיע לאזניו יצא. ובלבד שיוציא בשפתיו". עד כאן.

הרהור כדבור דמי או לאו כדבור דמי – לענין קדוש

אמנם לענין הרהור, פליגי בגמרא רבינא ורב חסדא (ברכות כ:) אי הרהור כדבור דמי או לאו כדבור דמי, ופסק רבנו חננאל כרב חסדא דהרהור לאו כדבור דמי, ובהרהור אינו יוצא ידי חובת קריאת שמע, והובא בתוספות ובמרדכי שם. וכך הוא באור זרוע, ובראבי"ה, ובאשכול, וברש"י, ובתלמידיו רבנו יונה, והרא"ש, והרא"ה, והרמב"ן, והריטב"א, והר"ן, ותוספות רבי יהודה החסיד, והמאירי, והאגדה, והאגור, ומהר"ם ריקאנטי, ורבנו ירוחם, ומהרי"ל, ועוד. גם הרז"ה סבירא ליה דנקטינן כרב חסדא לחומרא בכל ענינים של תורה, דהרהור לאו כדבור דמי. וכך הוא בראב"ד.

ולעומתם, דעת הרמב"ם (בפרק א' מהלכות ברכות הלכה ז') שבדיעבד בכל הברכות כלן אם לא השמיע לאזניו יצא, אף אם ברוך בלבו. וכן כתבו הסמ"ג (עשין כ"ז), והארחות חיים, והרי"א ז.

מלחקר, אומר להם סברי מרנן. והינו, איך אתם סבורים, אם דינו לחיים או למות, ועונים לחיים. ואם הוא מחיב בסקילה מביאין לו יין טוב וחזק, כדי שלא יצטער מן הסקילה. ועל כן אם אומר המקדש סברי מרנן, עונים לו השומעים לחיים, שהכוס ששותים יהיה לחיים, ולא חס ושלום כאותו כוס ששותה הנדון למיתה]. והוסיף בספר טעמי המנהגים (עניני שבת אות רצ"ב), בשם דעת הזקנים מבעלי התוספות, על הפסוק (פרשת שמני) ויין ושכר אל תשת וכו', ולפי שנקנסה מיתה על האדם בשביל אותו יין כמאן דאמר עץ הדעת יין היה, לכן נהגו העולם כשמברך בצבור אומר סברי מרנן, והם עונים לחיים. עין שם.

ובסדור רש"י (סימן תכ"א) כתב בשם רבנו יוסף טוב עלם, שהשליח צבור אומר סברי מרנן, כלומר תנו דעתכם על הברכה לצאת בזה ידי חובה. וכך כתב בספר המנהיג (שם סימן ע"ד). ועין עוד במחזור ויטרי (סימן פ' עמוד מ"ט). ועין עוד בברכי יוסף (סוף סימן קע"ד). וכתב בספר שמחת הרגל (דף י"ח:), שהגם דלפי הפשט אין הטעם מתישב כל כך, מכל מקום צריך לאמרו, כי יש בו כוונות פרטיות במספר שמות הקדש. עד כאן. ועין עוד בספר חיים לראש (דף מ"א:), ובגנזי חיים (מערכת ס' אות א').

ובשבת (ס"ז:) איתא, מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא היה אומר: חמרא וחיי לפום רבנן ולפום תלמידיהון. וכתב בפתח עינים שם, שלהיות שהיה המנהג לומר "לחיים" בשתית יין, לכן היה אומר כן רבי עקיבא. עין שם. ועין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ח סימן ט'), ובשו"ת שרגא המאיר חלק ב' (סימן כ"ה).

להשמיע לאזניו הקדוש בליל שבת

ג. לכתחלה צריך להשמיע את הקדוש לאזניו. אולם אם לא השמיע לאזניו יצא. במה דברים אמורים כשבטא בשפתיו, אבל אם

ואף להרמב"ם והסמ"ג בקריאת שמע דכתיב ביה ודברת בם, בעינן דבור ממש, מה שאין כן בשאר ברכות דלא כתיב בהו לשון דבור. ודעת הרמב"ם והסמ"ג גם כן לפסק כרב חסדא. אלא דמפלגי בין קריאת שמע לשאר מילי. וכן כתבו הפרי חדש, והשאגת אריה, והפרי מגדים, והישועות יעקב, ועוד. וראה ציונים לכל הנזכר לעיל בשו"ת יביע אמר חלק ד' (חלק ארח חיים סימן ג' אות י"ד).

ומרן בבית יוסף (סימן קפ"ה) הביא מחלקת הפוסקים בזה, ובשלחן ערוך (שם, ובסימן ר"ז סעיף ג') פסק, שבדיעבד אם לא השמיע לאזניו יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו. ופסק כן על פי דעת רב הראשונים כנזכר לעיל, דהרהור לאו כדבור דמי. ולפי זה גם בנדון דידן אם קדש בהרהור הלב, לא יצא ידי חובת קדוש, דהרהור לאו כדבור דמי.

אלא שהמהר"ח בן עטר בספר ראשון לציון (ברכות ט"ו). כתב, היכא שברך בלבד ולא הוציא בשפתיו, צריך עיון אי מחייבין ליה לחזור ולברך, או דילמא אמרינן ספק ברכות להקל, כיון שלהרמב"ם והסמ"ג הרהור כדבור דמי. ומכרעא לי מלתא, שבברכת המזון שאם אנו מקלים נמצא שהוא מבטל מצות עשה מן התורה, צריך לחזור ולברך, ובשאר ברכות דרבנן, אם ברך בלבד אף על פי שלא הוציא בשפתיו אין לו לחזור ולברך. עין שם. ואף על פי שמדברי מרן השלחן ערוך (שם) משמע דלא פליג בהכי, כבר נקטו האחרונים שעקר הדין הכי הוי, שבברכות דרבנן נקטינן להקל. ולפי זה בברכת הקדוש שהיא מן התורה, אם הרהר בלבד יש לומר שחייב לחזור ולקדש, משום דספק דאורייתא לחומרא. [והיכא שהתפלל תפסו האחרונים דהקדוש מדרבנן, וכבר כתבנו לעיל בדעת הריטב"א, דכיון שיש לו זין עקרו חכמים דין קדוש בתפלה, וחייב לקדש מן התורה על היין. וכן כתבו עוד פוסקים].

ועין בילקוט יוסף על הלכות ברכות (סימן קפ"ד הערה ד') בדין ספק ברוך ברכת המזון, דחזור לברך מספק, והעירו, דהא איכא ספק לאו דלא תשא לדידן דנקטינן כהרמב"ם דברכה לבטלה הוי אסור תורה, ומאי חזית לחיבו לברך ולא לחוש שמא כבר ברוך ועובר על לאו. וכתבו לישב, דאזלינן בתר החזקה, דכיון דאתחזק בחיובו לברך ברכת המזון, תו לא חיישינן לספק. אולם זה שייך בספק במציאות, אם ברוך או לא, אבל בספיקא דדינא כמו בנדון דידן, מה יועיל החזקה, הרי סוף סוף איכא ספק שמא יצא ידי חובה בהרהור, ואם יחזור לקדש עובר בלא תשא. וראה בעין יצחק חלק ב' (עמוד תקל"ג). ואמנם מטעם חזקה לחוד אין לחייב לחזור ולברך מספק גם בברכות דרבנן, וכמו שבאר בילקוט יוסף על הלכות ברכות (עמוד רפ"א) דבדרבנן לא אזלינן בתר חזקת אסור, ואף היכא דאתחזק אסורא לא מחמירין בדרבנן, וכדמוכח מהגמרא ביצה ד': ספק נולדה ביום טוב ספק בחול, אסורה משום דבר שיש לו מתירין. ותיפוק ליה דאסורה משום דאתחזק אסורא, דהשתא הוא דילדה, אלא ודאי דספיקא דרבנן לקלא אף בדאתחזק אסורא. ובשו"ת כתב סופר (חלק ארח חיים סימן ל') כתב, שלדעת הרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, בספיקא דרבנן יש להקל גם בדאתחזק אסורא. והובאו דבריו בשו"ת יביע אמר חלק א' (חלק יורה דעה סימן ג' דף קס"ד סוף עמוד א'). עין שם. אלא שיש לעין בזה לשיטת הש"ך (יורה דעה סימן ק"י בכללי הספק ספיקא כלל כ') שכתב שאפלו בספק דרבנן אם יש חזקת אסור אזלינן בתר החזקה בספיקא דרבנן. ויש לומר.

ועל עצם השאלה דהיכא שאכל ושבע ונסתפק אם ברוך ברכת המזון או לא, דחזור לברך מספק ואמאי לא חיישינן בזה לספק לא תשא, הגאון רבי עקיבא איגר בתשובה (סימן כ"ה) תרץ, דעל כרחוק הדבר ברור כיון דספיקא דאורייתא לחומרא, אי מדאורייתא אי מדרבנן, כיון דעליו החיוב להזכיר

מצרים בקדוש. ואף אם נתחשב ביציאת מצרים שמזכיר ב"אמת ואמונה", מכל מקום הרי לא כון לצאת ידי חובת קדוש בתפלה, ומצוות צריכות כונה (סי' ס' סעיף ו'). נמצא שהקדוש שמקדש בביתו הוא מצוה מה"ת, ואם הרהר לא יצא ידי חובת קדוש.]

אכן מפרש בתורת כהנים (ריש פרשת בחקותי): זכור את יום השבת לקדשו, יכול בלב, כשהוא אומר שמור את יום השבת לקדשו, הרי שמירת הלב אמונה [וכמו שנאמר ואביו שמר את הדבר], הא מה אני מקים זכור, שתהא שונה בפיד. ומיתי נמי התם הדרשה של זכירת עמלק בפה. ע"ש. ועין בחדושי הרמב"ן על התורה (פרשת כי תצא), על הפסוק זכור את אשר עשה ה' למרים, שהביא דבר זה מהספרי. וכך הוא בילקוט (ריש פרשת בחקותי). ובדרשות ר"י אבן שועיב (פ' תצוה ד"ה זכור). [ולכאורה מכאן מקור נוסף שנשים חייבות בקדוש היום דבר תורה. ועין מה שכתב בזה בקרן אורה (ברכות ג)]. ועין עוד בשו"ת יביע אומר (ח"ב אורח סי' ו אות ג). והוא הדין להבדלה. וכמו שהעיר בשו"ת יביע אומר (ח"ח אורח סימן כד אות א). ובשו"ת יחנה דעת (ח"ו סי' כח).

קדוש היום בהרהור הלב אם יוצאים בו ידי חובה

ומכאן העיר מרן זיע"א על דברי הפרי מגדים (סי' רעא סק"ב), שכתב שמצות קדוש אף בלב מהני, כדמוכח ממה שאמרו במגלה (יח). שזכירת עמלק צריכה להיות בפה, מפני שכבר נאמר לא תשכח, ומה אני מקים זכור? בפה! ואם כן בקדוש לא נאמר בו לא תשכח, אלא זכור את יום השבת לקדשו, ודרשו חז"ל (פסחים קו). זוכרהו על היין בכניסתו. לפיכך די בהרהור הלב. ע"כ. וכך כתב בספר כרם שלמה (סי' רעא). וכך כתב עוד בשו"ת קונטרס התשובות (סימן יח), ובספר ילקוט הגרשוני (סימן רצו - רצז) דן לומר שגם בהבדלה יוצאים ידי חובה בהרהור, כמו לגבי

יציאת מצרים ולברך ברכת המזון, הוי כמחייב ודאי, דמזכירו בנסח ברכה, ואין עליו שם מברך ברכה שאינה צריכה, ואף אם קמי שמיא גליא שכבר ברך [ובנדון דידן דהלכה כמאן דאמר הרהור כדבור דמי, וכבר יצא ידי חובה במה שהרהר], מכל מקום אינו עובר בלא תשא, כיון דעושה כן מחמת ספק חיוב, וחיבו אותו חכמים בכך לחזר ולברך, אין זה בכלל מברך ברכה שאינה צריכה. עד כאן.

ועוד יש לדון בזה דשמא יצא ידי חובה בתפלה, וכדברי המגן אברהם (סימן רע"א סעיף קטן א') והקדוש בביתו הוא רק מדרבנן, ואם הרהר קדוש בלבו יצא ידי חובת קדוש בדיעבד. אלא אם כן נאמר שכיון שחכמים תקנו לקדש על היין עקרו דין קדוש בתפלה, ודוחק לומר כן, דשאני בסכה (ג. ותוספות שם) דעביד שלא פהוגן ומשום הכי עקרו דין ישיבה בסכה בתוספת דין חכמים, מה שאין כן הכא, וראה בשו"ת יביע אומר חלק א' (חלק ארח חיים סימן ט"ו בהערה).

וכבר נתבאר לעיל בדעת הריטב"א דאף דפליג על התוס' ביושב ראשו ורבו בסכה ושלחנו בתוך הבית, דסבירא ליה שיצא י"ח, נראה דבקדוש יודו לדברי התוס' בסכה, דשאני יושב בסכה שקים מצות סכה כהלכתה, אלא שעבר על גזרת חכמים בדבר נטפל לסכה. וכן מי שקים מצות פסח מצה ומרור כהלכתו, אלא שלא אמר בפיו פסח מצה ומרור, שאין אמירה זו אלא לחזוק והבהרת מטרת מצוות אלו, מה שאין כן בתקנת יין לקדוש, שזו היא תקנה לעצם צורת ואפן עשית המצוה, בזה יודו שאם לא קים המצוה כתקנת חז"ל, הגם שיש לו יין, לא יצא ידי חובה אפלו מדאורייתא, שעקרו חכמים מצוה זו למי שיש יין אם לא עשאה על היין.

[ועוד שבעקר דברי המג"א כבר האריכו האחרונים, שהרי לא הזכיר זכר ליציאת מצרים, וילפינן בגמרא (פסחים קיז:) שיש להזכיר יציאת

הנ"ל, דאשתמיטתיה דברי התורת כהנים (ריש פרשת בחקותי).

הערות מרן זיע"א - בדין קדש בהרהור אם יצא ידי חובה

וכעת ראיתי למרן זיע"א שהעיר בכתב ידו בגליון ילקו"י מהדורה קמא, "דהא קימא לן כמרן שלא יצא, וכל שכן בקדוש דהוי דאורייתא". עכ"ד. וכוונתו להעיר על מה שכתב בהערה שם, בשם מהר"ח בן עטר, דאם הרהר קדוש בלבו יצא, ואף שמדברי מרן משמע דלא פליג בהכי וכו', ועל זה העיר דהא דעת מרן דהרהור לאו כדבור דמי. והנה ודאי דקימא לן כדעת מרן דהרהור לאו כדבור דמי, והבאור בדברינו בילקו"י הוא מצד ספק ברכות להקל, דקימא לן למעשה שאם הרהר ברכה בלבו, כגון אשר יצר ובורא נפשות, יצא משום ספק ברכות להקל, דהיאך יוכל לברך שוב אשר יצר, שמא הרהור כדבור דמי ויצא י"ח הברכה. אבל בקדוש בודאי דלא יצא, על פי דברי התורת כהנים דבעינן זכירה בפה דוקא. וזו היתה כונת דברינו בילקו"י. ושמא הפונה דכיון שדעת מרן לברך ועקר הקדוש הוא מצוה מהתורה, אין בזה לחוש לספק ברכות להקל. ועוד יש לישב דברי מהר"ח בן עטר דהכא שאני, שאם זכור בלב הוא, מועיל גם למאן דאמר הרהור לאו כדבור דמי.

והנה מרן החיד"א בספר ראש דוד (פרשת תצוה דף סד ע"ד) הקשה בדין הקדוש שנאמר בו זכור את יום השבת לקדשו, ולא נאמר לא תשכח, ואף על פי כן צריך לקדש בפה, ואלו בזכירת עמלק הצרך הכתוב לכתב לא תשכח כדי ללמד שהזכירה בפה (מגלה יח.), וכתב לחלק בין הענינים, ושם (דף סה סע"א) כתב שמצא בילקוט (ריש פרשת בחקותי) שלמדו כן ממה שכתוב שמור את יום השבת לקדשו, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור בפה. וסיים, ובהגלות נגלות דברי הילקוט נסתרו כל הדברים הנ"ל.

קדוש. גם בספר נחלת יעקב סלניק (סוף פרשת בא, יג, ג) כתב, דלכאורה מנא לן שצריך לזכור בפה פרשת יציאת מצרים, והא גבי שבת נמי דכתיב זכור את יום השבת לקדשו, אף על פי הכי אין חייבים לקרות פרשת השבת בפה, רק שיזכור בלב וכו'. עכ"ל.

גם בכף החיים (סימן רעא סק"י) כתב, שיש לעין אם צריך לזכור דוקא בפה, או דלמא מהני אף בלב. וצין לדברי הגמ' (מגלה יח.) זכור יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור בפה. ובשבת הרי כתיב רק זכור, ויתכן לומר שיוצא בהרהור. והפמ"ג (א"א אות ב) נתכונן לזה ברמז. עכ"ד. ובתפארת ישראל (ריש תענית) כתב, דהא דקימא לן זכור את יום השבת, זכרהו על היין, הינו בפה, ונפקא לן מדכתיב לקדשו, הינו קדוש באמירה, והכי איתא במכילתא לקדשו בברכה. ע"כ. ואכתי יד הדוחה נטויה שיש לומר לקדשו בברכה בהרהור הלב.

אולם האחרונים הנ"ל לא ראו הבריתא בתורת כהנים הנ"ל, דילפינן גם בקדוש דבעינן דוקא בפה. ולדברי הפרי מגדים אף אי נימא דהרהור לאו כדבור דמי, היכא שהמצוה היא בזכירה, וזכירה בלב היא, אי לאו דברי התורת כהנים הנ"ל, מהני הרהור מה"ת, ואף שחכמים תקנו לקדש, דמי לכל ברכות דרבנן דחישין לספק ברכות להקל, ובדיעבד אם הרהר בלבו יצא. וגם בקדוש כיון שמה"ת מהני זכירה בלב, אם הרהר הקדוש בלבו יצא. על פי דברי המגן אברהם ודעימיה דיוצאים י"ח קדוש בתפלה. [ובמקום אחר כתבנו שמדברי הריטב"א נראה דכל שיש לו יין לא יצא י"ח אף מה"ת בתפלה. ודו"ק].

גם הגאון רבי חיים פונטריומולי בספר פתח הדביר (סי' רעא סק"ד) השיג על הפמ"ג מהתורות כהנים, ע"ש. וכן בשו"ת רב"ז (סי' ו) השיג כן על התפארת ישראל הנ"ל. ומהר"י נג'אר בספר מועדי ה' (דף מא.) השיג על הרב נחלת יעקב

הרב הגאון מהר"י נג'אר בספר שבועות יהודה על המכילתא (פרשת בא דף כב ע"ד). ע"ש.

ובמכתב לחזקיהו (שבת סט: דף לא ע"ד) כתב לדיק מההיא דאמרין במגלה (יח.), אלמא דבשבת (דלא כתיב לא תשכח), כשאומר את הקדוש בלבבו דיו. והביא קשית הרב אבני שהם, במי שנמצא במדבר ושכח מתי שבת, דאמרין מונה ששה ימים ומשמר יום אחד, והוא יומא במאי מינכר ליה בקדושא והבדלתא. שאיך יכול לקדש ולהבדיל בשבת שלו, והשיב על זה, שמדברי התוס' (מגלה מ.) מוכח שבקדוש היום יכול להרהר בלבבו וכו'. ע"ש. אולם נעלם ממנו לפי שעה דברי התורת כהנים. ושוב ראיתי אליו בהשטטות (דף קו ע"ד) שהביא דברי התורת כהנים. ע"ש. [ועין עוד בשדי חמד מערכת ז כלל יג].

ובספר ילקוט הגרשוני (סימן רצ"ו) בקש לדון שגם בהבדלה יוצאים ידי חובה בהרהור. עין שם. וערבך ערבא צריך, שהקדוש צריך להיות בפה. והגאון הרוגצ'ובי בספר צפנת פענח (פרק כ"ט מהלכות שבת הלכה א'), כתב לחלק בזה בין הקדוש שצריך להיות בפה, להבדלה שסגי בהרהור הלב. עין שם. ומי כהחכם יודע פשר דבר, הלא לרבנו הרמב"ם ההבדלה היא בכלל זכור, וכמו שכתב הרב המגיד, אם כן מאן פליג לן בין קדוש להבדלה, הרי כשם שגם הנשים חייבות בהבדלה מפני שהן בכלל מצות "זכור", הוא הדין לענין זכור בפה, ואין לחלק בין קדוש להבדלה. וכיוצא בזה כתב החכם צבי (סימן ה'), שאין לבדות סברות וחלוקים מלבנו בדבר שאין לו שרש בתלמוד ובפוסקים. עין שם. ושוב ראיתי בהשטטות שבסוף ספר צפנת פענח (דף קי"א עמוד א') שחזר בו מדבריו, והשוה הבדלה לקדוש, דבעינן בפה, הדר הוא לכל חסידי. ועין עוד בצפנת פענח על התורה (ריש פרשת בהקתי). ועין עוד בשו"ת בגין שלמה (בסוף הספר בהוספות דף ט"ז עמוד א'), ובשו"ת זכר יהוסף משאוול (סימן ס"ד), ובשו"ת הרדב"ז חלק א' (סימן ו'). וכמבאר

עכ"ד. [ובאמת ששרש דברי הילקוט בתורת כהנים הנ"ל]. ובספרו דברים אחדים (דרוש כא לשבת זכור דף קי סע"ב) כתב, כשכתבתי בספר ראש דוד כנ"ל הייתי במקום שאין שם ספרים, ועתה ראיתי דמה שכתבתי בשם הילקוט הוא בריתא בתורת כהנים וכו'. ע"ש.

והניף ידו שנית בספר דבש לפי (מערכת ז אות כא). שהביא מה שכתב הרב מאורי אור לתמוה דמנא לן שהקדוש בפה, דלמא די לו בהרהור הלב, דהא הכא לא כתיב לא תשכח, ולא דמי לזכירת עמלק, וכמו שכתוב במגלה (יח.). וכתב (המאורי אור) שאפשר שאמירה בפה אינה אלא מדרבנן, ומהתורה די בהרהור הלב. והשיג עליו מרן החיד"א, שנעלם ממנו דברי התורת כהנים ריש פרשת בהקתי הנ"ל, שלמדנו זאת ממה שנאמר שמור הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקים זכור בפה וכו'. ע"ש. הרי מפירש שצריך להיות בפה. ושוב כתב (דף סה) שמצא בילקוט כנ"ל, שצריך לקים זכור בפה. וכן בשו"ת יוסף אמץ (סימן כג) הביא דברי הרמב"ן בספר המצות (סוף עשין מצוה ז) שכתב, שנצטוינו לזכור בפה ולהשיב אל לבנו מה שעשה הש"י למרים וכו' והכי איתא בספרא (ריש פרשת בהקתי), זכור את אשר עשה ה"א למרים, יכול בלב, כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות, הרי שכחת הלב אמורה, ומה אני מקים זכור, שתהא שונה בפיך. ע"ש.

ויוסף עוד דוד בספרו אהבת דוד (דרוש יד לשבת זכור, בדפוס חדש עמוד קיח), והביא מה שכתב בספר מאורי אור על הש"ס ח"א (דף לה ע"ג), לתמוה שבקדוש שנאמר בו "זכור" בלבד, מנא לן שצריך לזכרו בפה, ותרץ, שיש לומר מדאורייתא די לזכרו בלב. ואמירה בפה אינו אלא רק מדרבנן. והשיג עליו מרן החיד"א, שנעלם ממנו מה שכתוב בתורת כהנים (ריש פרשת בהקתי) הנ"ל. ע"ש. וכך כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' פה), ולא זכר מהתורה כהנים. וכמו כן יש להעיר על

וְכָךְ הוּא בְּפֶרוֹשׁ הָר"שׁ מְשַׁנֵּץ וּפְרוֹשׁ רַבְּנוּ הַלֵּל לְתוֹרַת כְּהֻנִּים שָׁם. וְעַיִן בְּסֵפֶר חֲסִידִים (סִימָן קנ"ד) מְצִיָּה לְשָׁנוֹת אַרְבָּעִים חֹסֵר אַחַת וְכו'.

[וְנִדְפְּסָה הָעֵרָה זו, גַּם בַּהֲעֵרוֹת מֶרֶן זִיע"א עַל גְּלִיוֹנוֹת סֵפֶר כַּף הַחַיִּים בְּמַהְדּוּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, אֲלֵא שֶׁבְּהוֹצָאוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת חָכָם בַּבְּלִי אֶחָד ע"ה מַחֲקֵה אֶת כָּל הָעֵרוֹתָיו שֶׁל מֶרֶן זִיע"א, וְגַרְם בַּהֲלָכוֹת רַבּוֹת מְכַשׁוּל לְרַבִּים, וְכִמּוּ בַּהֲלָכָה זו, שֶׁהַקּוֹרֵא יָכוֹל לְסַמֵּךְ לְדִינָא שִׁיּוּצָאִים י"ח קִדּוּשׁ מַה"ת בַּהֲרָהוּר, וְלֹא יָדַע שֶׁאֵלּוּ הַפִּמ"ג וְכַף הַחַיִּים רָאוּ דַּבְּרֵי הַתו"כ הַמְּפָרְשִׁים הַפֶּךָ דַּבְּרֵי, בּוֹדָאִי דִּהְיוּ הַדְּרִי בַּהּ. וְכֵן לַעֲנִין קִדּוּשׁ בִּי"ט, שֶׁבִּכְה"ח (אוֹת ז) כָּתַב שֶׁהוּא מְדַרְבֵּן, וּבְמַהְדּוּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הוֹדְפָסָה הָעֵרַת מֶרֶן אֲמו"ר בְּכַת"י לַעֲנִין בַּחֲזוֹן עוֹבְדֵיהָ ס' ב', דָּשָׁם מְבֹאֵר דַּעַת רוֹה"פ שֶׁהוּא מַה"ת, וְאוֹתוֹ חָכָם בַּבְּלִי מַחֲקֵה הָעֵרָה זו. וְכֵן לַעֲנִין קִדּוּשׁ בִּבְיָהֵכ"נ בְּשִׁבְתָּ בִּבְקָר, בְּטַעֲמָה מִיָּד מְגִדָּנוֹת (ס' רַעַג אוֹת ה), שֶׁבְּדַפּוּסִים הַיְּשָׁנִים הוֹדְפָסָה הָעֵרַת מֶרֶן בְּכַת"י, וְהַחֲכָם הַנִּלְעָל ע"ה מַחֲקֵה הָעֵרָה זו. וְכֵן לַעֲנִין הַמְּבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה עַל בָּשָׂר, שֶׁבְּכַף הַחַיִּים כָּתַב שִׁיּוּצָא יְדִי חוּבָה, וְאֵלּוּ בְּרִיטְב"א בַּה' בְּרָכוֹת מְבֹאֵר לְהַדִּיא שֶׁלֹּא יֵצֵא יְדֵי חוּבָה. וְאֵלּוּ הַכַּף הַחַיִּים הִיא רוֹאֶה דַּבְּרֵי הַרִיטְב"א בּוֹדָאִי שֶׁלֹּא הִיא חוֹלֵק עָלָיו. וְכֵן רַבִּים כְּאַלְהָ. וּבּוֹדָאִי נִיח"ל לְהַרְבֵּ כַּה"ח בַּהֲעֵרוֹת אֱלֹהִים לְאַמְתָּה שֶׁל תּוֹרָה. [וּבִזְמַנּוֹ נִכְדֵּי הַמַּחְבֵּר ע"ה הַבְּטִיחַ לְמֶרֶן, כִּי בְּתִמְרוֹהָ לְכַתִּיבַת הַמִּשְׁךְ הַכַּף הַחַיִּים עַל יו"ד, יִדְפִּיס כָּל הָעֵרוֹתָיו בְּכַתֵּב יָד בְּגִלְיוֹן הַפֶּה"ח].

אם הנשים יכולות לענות אמן אחר ברכת לישיב בסכה בקדוש ליל סכות

ד. בְּלִיל סְכוֹת כְּאֲשֶׁר הַמְּקַדֵּשׁ מְבָרֵךְ בְּרַכַּת לִישֵׁב בְּסִכָּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִין לְנָשִׁים לַעֲנוֹת אָמֵן אַחֵר בְּרַכַּת לִישֵׁב בְּסִכָּה, דְּאֲחֵר שְׁלִדִידֵן הַנָּשִׁים אֵינָן רִשָּׁאוֹת לְבָרֵךְ לִישֵׁב בְּסִכָּה, מִמִּילָא אֵין הַבְּרָכָה שִׁכְתָּ לָהֶן, וְאִם

דִּין זֶה בְּשׁו"ת יַבִּיעַ אֶמֶר חֶלֶק ב' (חֶלֶק אֶרֶץ חַיִּים סִימָן ו' אוֹת ב-ג), וּבְשׁו"ת יַחְוָה דַּעַת חֶלֶק ו' (סִימָן כ"ח בַּהֲעֵרָה).

וְהִנֵּה הַגָּאוֹן הַהִפְלָאָה בְּסֵפֶר פָּנִים יְפוֹת (פֶּרֶשֶׁת יִתְרוֹ, דָּף מ"ז:) עַל הַפְּסוּק זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, כָּתַב, שֶׁזְכוֹר הוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה לְקַדְּשׁ הַשַּׁבָּת בַּפֶּה, וְהַטַּעַם, לְפִי שֶׁבְּרִיאַת הַמְּנוּחָה הִיא עַל פִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּמֵאֲמַר פִּי, וְהוּא מֵה שֶׁבָּרְכוּ וְקִדְּשׁוּ בִּפִּי, וְלִכֵּן נִצְטוּיָנוּ אֲפִי אֲנִי לְקַדְּשׁוֹ בַּפֶּה. וְהִינוּ דְּמַסִּים הַכְּתוּב, כִּי שֵׁשֶׁת וְגו', דִּהְיָנוּ שְׁעֵשֶׂה בְּמֵאֲמָרוֹ, וְכֵן וַיֵּנַח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא בְּרִיאַת הַמְּנוּחָה הוּא עַל פִּי מֵאֲמָרוֹ, וְהִינוּ, עַל כֵּן בָּרֵךְ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וְיִקְדְּשֶׁהוּ, וְהוּא נִתְּנָת טַעַם עַל מִצְוֹת זְכוֹר. וְעַל פִּי זֶה מוֹבֵן שֶׁפְּרוֹשׁ זְכוֹר בַּפֶּה, וְאֲפִי עַל גַּב דְּאֲמָרִינָן בְּמַגְלָה (י"ח). זְכוֹר בַּפֶּה, שֶׁכְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לֹא תִשְׁכַּח הָרִי שִׁכְחַת הַלֵּב אֲמוּר, הֵא מֵה אֲנִי מְקִים זְכוֹר, בַּפֶּה, אִם כֵּן בְּשִׁבְתָּ מִנָּא לָן זְכִירָה בַּפֶּה דְּלִמָּא בַּלֵּב, וְלִפִּי מֵה שֶׁכְּתִבְתִּי נִיחָא, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבְּרִיאַת הַמְּנוּחָה הִיא בְּמֵאֲמַר פִּי יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ כָּל הַבְּרִיאוֹת, כֶּךָ הִיא הַמִּצְוָה עָלֵינוּ לְזַכּוֹר בַּפֶּה. עַד כָּאן. וְלֹא זָכַר שׁוֹר מְדַבְּרֵי הַתּוֹרַת כְּהֻנִּים רִישׁ פֶּרֶשֶׁת בְּחֻקְתִּי הַנִּזְכָּר לְעִיל.

וְכָךְ כָּתַב בְּשׁו"ת מַהֲר"י מְבִירוֹנָא (סִימָן ס"ו) שֶׁכָּל הַזְכָּרָה בַּפֶּה הִיא, כְּמוֹ זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת דִּהְיָנוּ קִדּוּשׁ, עַד כָּאן. וְכָךְ כָּתַב בְּתִשְׁבּוֹת הַרַמ"ע מִפְּאֲנֹ (סִימָן ק"ח). עַיִן שָׁם. וְכָךְ כָּתַב בְּמַהֲרֵש"א (חֶלֶק אֲגָדוֹת פְּסָחִים קט"ז:) שֶׁזְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת הִינוּ בַּפֶּה. וְרָאָה עוֹד בְּקוֹנְטֵרַס שְׁבִיתַת שַׁבָּת לְר' צְדוּק הַכֹּהֵן מְלוֹבְבִין (שֶׁנִּדְפַּס בְּסֵפֶר פְּרִי צְדִיק. בְּאוֹת ב') שֶׁדִּן בְּזָה עַל פִּי דַּבְּרֵי הִירָאִים (סִימָן צ"ז) שֶׁמִּנֵּה מִצְוָה, לְתַת שְׁמִירַת שַׁבָּת עַל לְבֹו דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת ל"א, י"ד) וּשְׁמִרְתָּם אֶת הַשַּׁבָּת, וְכַתִּיב (דְּבָרִים ה', י"ב) שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. וּשְׁמִירָה הוּא בַּלֵּב כְּדַכְתִּיב (בְּרֵאשִׁית ל"ז, י"א) וְאֲבִיו שְׁמַר אֶת הַדְּבָר, כִּי תִשְׁמָרֶם בְּבִטְנְךָ (מְשָׁלִי כ"ב). וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר דְּזְכוֹר הוּא בַּפֶּה, עַיִן שָׁם. וְשֵׁם הַבִּיא מִפְּרוֹשׁ הָרַאב"ד לְתוֹרַת כְּהֻנִּים שֵׁם שֶׁמִּפְּרֵשׁ דְּקָאִי עַל לְמוֹד הַלְכוֹת שַׁבָּת.

אם הנשים ישמעו ברכת שהחינו אף אם לא יענו
אמן הוי הפסק.

אולם כבר נתבאר בילקו" תפלה כרך א'
(מהדורת תשס"ד, עמוד תסה), ובילקו" תפלה כרך
ב' (עמוד קכד), דהעקר לדינא שהעומד באמצע
תפלת שמונה עשרה ושומע קדשה, ישתוק
וישמע הקדשה, ואינו נחשב להפסק, דאף
דשומע כעונה הוא ממש כעונה, מכל מקום
לגבי הפסק בתפלה בעינן דבור ממש, ולא
דיני דבור, [וכבר ביארנו לעיל בשם הרב מלא
הרועים, דלענין מצוה מחשבה טובה הקב"ה
מצרפה למעשה, אבל לענין הפסק אין נקרא
הפסק אלא כשהפסיק בפועל ממש, ומחשבה
רעה אין מצרפה למעשה. ויש להוסיף, דענין
קדשה אינה מצוה חיובית, ואין צריכים לדין
שומע כעונה ממש, אלא שהשליח צבור מוציא
את השומע שהרי לשם כך הש"ץ אומר קדשה
בקול, שהרי בכמה ראשונים מבאר שאם שומע
קדשה מהעומד לידו, אף שאינו ש"ץ ולא מכוון
עליו, יוצא י"ח אמירת קדשה בשמיעה, חזינן
דאינו ממש מדין שומע כעונה]. אבל בקדוש
שמוטל על כל אחד מצוה לקדש, צריך שומע
כעונה ממש]. וכן המנהג לשתוק ולכוון לש"ץ.

ולפי זה גם בנדון דידן הנשים השומעות ברכת
לישב בסכה עצם השמיעה אינה חשובה כהפסק,
ובפרט דיש לומר דמה שהן צריכות לצאת י"ח
הוי שומע כעונה, אבל מה שאינן צריכות לצאת
י"ח, כמו ברכת לישיב בסכה, אינן מכוונות לצאת
בזה י"ח, וממילא לגבי ברכה זו ליכא דין שומע
כעונה. ודמי למה שביארנו בילקו" על ברכות
(סימן רח), במי ששומע ברכת על המחיה מחברו
ומכוון לצאת י"ח, וחברו מוסיף על היין או על
הפרות [שנתחייב בהן בברכה אחרונה], דשפיר
דמי, דמה שאינו מכוון לצאת י"ח הוי כאילו לא
אמרו כלל, ואינו הפסק, דשומע כעונה רק לגבי
מה שרוצה לצאת י"ח.

יענו אמן הוי הפסק בין ברכת הגפן לטעימה.
ולדעתם הנשים יהרהרו אמן בלבן, ויוכלו
לטעם מהיין. ויש שיעצו שהנשים יענו אמן,
אך לא יטעמו מהיין, אחר שהטעימה היא
לחובב מצוה בעלמא. ויש שפקפקו בעצה זו
(שם עמוד תסט).

ובהערה (שם) כתב ראה במה שכתב בילקוט
יוסף שבת כרך א' חלק שני. (סימן רסג, עמוד רפג.
מהדורת תשע"ב).

ועין בשו"ת הר צבי (ארח חיים א' סימן קנד)
שנשאל למנהג האשכנזים שהנשים מברכות
שהחינו בליל הסדר בהדלקת הנרות, לכאורה
היאך יענו אמן אחר ברכת שהחינו בקדוש,
דאחר שהן כבר יצאו י"ח בברכה זו, הוי ענין
אמן על שהחינו הפסק בין הברכה לטעימה. ואם
כן יש לתקן שלא יענו אמן אחרי ברכת שהחינו.

והשיב הרה"מ"ח, דתקנה זו היא רק לגבי
ענין אמן שלא תהא הפסק, אבל אכתי יש
לעין שהשמיעה עצמה של ברכת שהחינו תהא
נחשבת כהפסק, והנה מבאר בשלחן ערוך (סימן
כה סעיף י), שאם שמע קדיש בין תפלה של יד
לשל ראש לא יפסיק לענות עמהם, אלא שומע
ושותק ומכוון למה שאומרים, ובבית יוסף שם
מבאר שזה משום דאנו פוסקים דלענין ענין
קדשה הוי שומע כעונה, ולענין הפסק לא הוי
הפסקה.

השומע קדשה באמצע תפלת הלחש אם שותק ושומע

ומקור הדברים הוא ברש"י (סכה לב). דהמתפלל
ושמע מפי החזן קדיש או קדשה, אינו יכול
להפסיק ולענות עם הצבור, אלא ישתק וימתין
מעט דשומע כעונה. ובתוס' ברכות (כא: ד"ה עד),
כתבו בשם ר"ת ור"י דאדרבה אי שומע כעונה
הוי הפסקה אם שותק. ע"ש. ולפי זה בנדון דידן

אם שמיעה חשיבא הפסק

ועין שם בהר צבי שהביא ראיה דהשמיעה עצמה אינה חשובה כהפסק, מהרשב"ם (פסחים קו:), שכתב, נטל ידיו לא יקדש, אלא אחר יקדש והוא יוצא י"ח בשמיעה ושתיה, אבל הוא עצמו לא יקדש אם נטל ידיו, כדי שיאכל על סמך נטילה דלפני קדוש, דקדוש מפסיק בין נטילה לאכילה, והוי כהפסק הדעת. עכ"ל. הרי מפרש ברשב"ם דהשמיעה עצמה לא הוי הפסק. אולם בלאו הכי התם עונה אמן אחר ברכת המקדש, ומכל מקום לא הוי הפסק, ועל כרחך דהפסק שבין נטילה לאכילה יותר קל מבין ברכה לטעימה, וממילא אין ראיה מרשב"ם גם לענין שמיעה בלבד דלא הוי הפסק. ויתכן דענית אמן בגדון דידן הוי צרך הסעודה, כדי שיהיה מתר לו לאכל צריך לצאת י"ח קדוש, ואף על פי שאם שומע ממי שמחביב בקדוש אפלו לא ענה אמן יצא ידי חובה, מכל מקום לכתחלה חביב לענות אמן כדי שיחשב לו כמו שברך בעצמו. וגם הרי לא גרע מסתם ברכה ששומע בין נטילה להמוציא שחביב לענות אמן, אבל לומר בעצמו את כל גסח הקדוש זה הפסק יותר מאשר לשמע ולענות אמן.

והגרא"ז מלצר זצ"ל נתן טעם על מה שנהגו הנשים שלא לטעם מכוס ההבדלה, משום דאנו חוששים דשמא הלכה כשיטת האומרים דנשים פטורות מהבדלה, ולשיטה זו האמן שהיא עושה על ברכת האור וההבדלה הוי הפסק בין בורא פרי הגפן שיוצאת מפיו הבעל לשתיה. ע"ש.

שהחינו בהדלקת הנרות

והנה בעקר הדיון של הרב הר צבי, בלאו הכי מנהגנו שאין הנשים מברכות שהחינו בהדלקת הנרות, שיש לחוש בזה להפסק בין ברכת להדליק נר של יום טוב לבין ההדלקה. ומכל מקום אם קדמו הנשים וברכו בליל פסח שהחינו בהדלקת הנרות, אם הן מקדשות

בעצמן בליל פסח, יכולות לחזור לברך "שהחינו" על כוס הקדוש. הואיל וברכת "שהחינו" בליל פסח באה גם על מצות מצה ומרור וד' כוסות וספור יציאת מצרים. וכל שכן שרשאות לענות "אמן" אחר ברכת שהחינו ששומעות בקדוש בליל פסח מפיו בעליהן, ואין לחוש בזה להפסק בין ברכת הגפן לטעימה. אולם בשאר ימים טובים אם קדמה האשה וברכה שהחינו בהדלקה, אינה עונה אמן אחר ברכת שהחינו שבקדוש. וראה בילקו"י מועדים (עמ' תמח), ובחזון עובדיה על פסח (מהדורת תשס"ג, עמ' רעא). ובהליכו"ע ח"ב (עמ' א). ובחזו"ע ימים נוראים (עמוד סג בהערה).

שכח לברך שהחינו בקדוש ליל פסח

ומלתא אגב אורחא, במי ששכח לברך שהחינו בקדוש בליל פסח, כתב בחזון עובדיה (דיני קדש עמוד כז) שאם חתם ברכת גאל ישראל בברכת אשר גאלנו, יצא בזה ידי חובת ברכת שהחינו, ותו אינו מברך. והסתמך על דברי הרב ערוגת הבשם (סימן קמד) שכתב כן.

ומחבר אחד חלק על זה, והעיר מהגמ' בערובין מ: שהשוכח לברך שהחינו בליל ראשון של פסח, מברך כל שבעת ימי החג, ואפלו בלא כוס. ע"ש. וכך כתב המאירי שם וזו לשונו: "שבעת ימי הפסח", וכן של חג ודומיהם כל שלא אמר זמן ביום ראשון יראה מסוגיא זו שאומרו במחרתו, וכן בכל יום ויום אם לא אמרו עדין. עכ"ל.

והנה הערה זו כבר עמד עליה בספר חזון עובדיה הנ"ל, וגם בספר הערוך על הלכות ליל הסדר הקשה קשיא זו, ואכן תרצו בדחק דהגמ' בערובין איירי כשלא אמר ברכת אשר גאלנו. ובאמת הוא דחק, ולכן סים בחזון עובדיה וכתב וצריך עיון. אלא דלדינא תפס דספק ברכות להקל. אך המחבר הנ"ל לא חשש לדברי החולקים [ראה להלן] ופסק לברך שהחינו גם אחר ברכת אשר גאלנו. [ספר ברכת ה' ח"ד עמ' קיג].

אומר, לפי שמזכירו בהגדה כשאומר לפיכך, ואף על גב דאין מברך עליו, מפל מקום כשמברך אשר גאלנו מזכיר הנס. אבל זמן שנתקן בשאר קדושים של ימים טובים, אין לעקרו בפסח, ולשנותו משאר ימים טובים, ורק ברכת הנס בקדוש אינו רק בפסח, והלכך אחרי שמוצא מקום להזכיר הנס, אין להוסיף על הקדוש ולשנותו. עכ"ל.

הרי שרבינו הר"ש מפליזא חוקר אפלו שלא יאמרו שהחנינו בקדוש דליל פסח, מאחר שיאמר ברכת אשר גאלנו, ורק כדי שלא יעקרוהו בשאר ימים טובים אומרים בקדוש שהחנינו. ומבאר יוצא מדבריו להדיא, שאם שכח לאומרו וכבר אמר ברכת אשר גאלנו, בודאי אינו רשאי עוד לומר ברכת שהחנינו, כי יש לומר שנפטר מזה בברכת אשר גאלנו, וכדהעלה בערוגת הבשם דספק ברכות להקל. ע"ש.

ומצאתי עוד שגם הגאון מליסא במקור חיים (סי' תעג) כתב, שלא יכול לברך שהחנינו אם ברח אשר גאלנו. גם בשו"ת שיח יצחק (סימן קסא) כתב שלא יברך שהחנינו אם חתם ברכת אשר גאלנו. ושם הביא סמוכים לדברי בעל ערוגת הבשם מדברי האור זרוע הגדול (בסי' רנ"ו) בפרוש פיוט אלקי הרוחות דשבת הגדול לרבנו שמואל מפליזא ז"ל, [הנ"ל] הרי דהגאון מיסד הפיוט לפי פרוש הר"ש מפליזא, חוקר אפלו שלא יאמרו שהחנינו בקדוש דליל פסח, מאחר דיאמר ברכת אשר גאלנו, ורק שלא יעקרוהו באשר בכל ימים טובים אומרים בקדוש שהחנינו, אמנם אם שכח לאמרו וכבר אמר ברכת אשר גאלנו בודאי אינו רשאי עוד לומר ברכת שהחנינו, כי נפטר מזה בברכת אשר גאלנו, דספק ברכות להקל, ודו"ק. וכך כתב בספר נטעי גבריאל פסח ח"ג (עמוד צט).

ואין לדחות דברי המהר"ש מפליזא מהגמרא בערובין, כי בגמ' דברו על עקר הדין דזמן אומרו

אולם אחר שמצינו לכמה פוסקים [ושמא גם לאחד מהראשונים, ראה להלן] שגם כתבו שיוצא ידי חובת שהחנינו בברכת גאל ישראל, צריך לומר, דבגמ' קאי על עקר חיוב אמירת זמן בחג, דאפשר עד שבעה ימים, וקאי על זמנה דהוא לאפוקי אחר החג. ולאפוקי שאינו רק בלילה הראשונה. אבל אם אכן פטר את החיוב על ידי ברכת גאל ישראל בזה אין הכי נמי נפטר מברכת שהחנינו, ואין זה ענין לעצם החיוב ששיך כל שבעת ימי החג.

ועין שם בחזון עובדיה שהביא מה שכתב בארחות חיים (אות כא, דף פ ע"ג): יש שואלים על נסח ברכת אשר גאלנו, שיש בה והגיענו הלילה הזה וכו', למה נתקנה והלא כבר ברכנו שהחנינו בקדוש. ויש לומר לפי שצריך לומר כן יגיענו דמילי דצלותא נינהו, אומר והגיענו הלילה הזה. ע"כ. וכך הוא בכל בו (דף נד.). ואם כן ברכת שהחנינו שיכא בהך ברכה.

איברא דהארחות חיים והכל בו סימו, דהינו טעמא שאין לומר ברכת שעשה נסים בקדוש, כמו שאומר בחנכה ופורים, שברכת אשר גאלנו במקומה, ומבארת יותר כאשר מזכירים בה פרט הנס. ע"ש. ואם איתא דברכת שהחנינו נמי נכללת בברכת אשר גאלנו, היה להם לסמך עליה לגמרי לפטור גם ברכת שהחנינו, כמו שפוטרת ברכת שעשה נסים. ויש לומר.

ובחפשי מצאתי עוד לאחד הראשונים מגדולי הדורות, מהר"ש מפליזא, מבעלי התוס', דלכאורה יש סיוע מדבריו למה שכתב בחזון עובדיה, שאם ברח אשר גאלנו לא יכול לברך יותר שהחנינו. וממילא יש לנו לחוש לספק ברכות להקל.

וזו לשונו של רבנו שמואל מפליזא בפרוש פיוט אלקי הרוחות דשבת הגדול, על דברת הפיטן שם, ראשון מברך על היין, ואינו אומר נס, וזו לשונו: ומברך בפה"ג ושהחנינו, ונס אינו

שבעה, דבפסח נפטר באשר גאלנו, ובשבעות
אומרו רק ביום טוב של שבועות, ולא כל שבעה.
ולפי זה יתכן דבערובין לאו דוקא קאמר רגלים].
ועוד יתכן שמהר"ש מפליזא יתרץ כמו שתירץ
בחזון עובדיה בדחק, או שהיתה לו גרסא אחרת
(וראה המשך הערה בגליון מפקודיך אתבונן (וירא)).

כל שבעה, ודין זה אמת הוא לגבי כל הרגלים,
וגם בפסח עצם החיוב שיהיה כל שבעה, רק שנפטר
או בקדוש או בברכת אשר גאלנו, אבל עצם
הברכה שיכא לכל ימי הפסח. [אי נמי דאזלינן
בתר הסוגיא בספה מז: והתם איירינן לגבי ספה,
מה שאין כן בפסח ועצרת דאינו אומר זמן כל

אברכים המעוניינים
להתקבל לכולל יגדיל תורה
ניתן ליצור קשר
בפלאפון 050-4158840

בסימנא טבא

יצא לאור

ספר יגדיל תורה בהלכה

שבת חלק ב

מסימן רסג - רסח

כל ההלכות וההערות

ממרח הראשון לציון

בילקוט יוסף שליט"א

(בילקוט יוסף שבת חלק א כרך ב')

מנוקדים ברוב פאר והדר

כמו כן ניתן

להיות שותף בהוצאה לאור

של ספרים נוספים שאי"ה בקרוב יצאו לאור עולם

ספר יגדיל תורה בהלכה ברור הלכה מסימן רמב - ש

אשיחה בחוקיך בהלכה חמשה חלקים

שו"ת יגדיל תורה שני חלקים ועוד אי"ה כאשר יזכנו השי"ת

במחיר הקרן של 50 ₪ לספר

ובזה זוכה למצות כתיבת ספר תורה בהידור רב

ולמצות זכר למחצית השקל

וכשיצאו לאור עולם

ניתן לקבלם בכולל יגדיל תורה

ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ניתן להיות שותף דרך הקישור הנדרים פלוס

<https://www.matara.pro/nedarimplus/online/?mosad=7005270>

וכן בביט מס 0509013000

לציין עבור הספרים, ופרטים להקדשה

כמו כן ניתן להשיג בכולל

ספר יגדיל תורה בהלכה ח"ב

וכבר אמר חז"ל בפסיקתא זוטריתא

(פרשת כי תשא ל' יב)

אמר לו חקדוש ברוך הוא למשה

במה תרום קרנך של ישראל, בכי תשא, שנאמר צדקה תרוםם גוי וכו'

ונאמר עין חיים היא למחזיקים ותומכיה מאושר (משלי ג' יח)

בשורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בי"ד עמ"י עש"ד

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולת ההוד שליט"א
והתקבלו בס"ד באהבה רבה
בהיכלי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם
ספר 'יגדיל תורה בהלכה'

שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ובטל: 0506491414,

0509013000,

0504158840

בונים את בית ה'

משכן לאביר יעקב

182 ש"ס < גימטריה יעקב

שותפות חודשית בבניית

מקום תורה, תפילה וטהרה

כל תורם - שותף.

כל שותף - אבן בבניין.

זה הזמן לקחת חלק.

